πολιτική πρόταση για έξοδο από το μνημόνιο

Απρίλιος 2013

Working Paper

Adhoc ομάδα για την μελέτη εναλλακτικών επιλογών εξόδου από το μνημόνιο

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η παρούσα μελέτη έχει ως στόχο την ετοιμασία πολιτικής πρότασης για έξοδο από το μνημόνιο

1. **Η αναζήτηση επιλογής εξόδου από το μνημόνιο ταυτίζεται με την πολιτική απόφαση εξόδου από το ευρώ**
2. **Η πραγματοποίηση μιας τέτοιας απόφασης θα είναι το αποτέλεσμα διαπραγματεύσεων της Κυπριακής Δημοκρατίας με την ΕΕ, για συντεταγμένη έξοδο και στη βάση αρχών του διεθνούς δικαίου ώστε να περιοριστεί το κοινωνικό άχθος.**
3. **Η συσσωρευμένη εμπειρία από την εφαρμογή μνημονίων σε άλλες χώρες αλλά και οι εκτιμήσεις για το μέλλον της ευρωζώνης σε σχέση και με την οικονομική πολιτική που θα ακολουθήσει στο μέλλον δεικνύουν ότι η παραμονή θα συνοδεύεται με σημαντική απώλεια κυριαρχίας, ευημερίας και με ένταση της κοινωνικής εξαθλίωσης.**
4. **Η έξοδος από το ευρώ είναι μια εξίσου επώδυνη επιλογή. Η συνεπακόλουθη υποτίμηση του νέου νομίσματος και οι αναμενόμενες συνέπειές της στο αρχικό στάδιο δημιουργεί την ανάγκη μέγιστης λαϊκής στήριξης και απαιτεί θυσίες για να περιοριστούν οι αρνητικές συνέπειες.**
5. **Η επαναφορά εγχώριου νομίσματος δίνει προοπτική και δυνατότητα ανάπτυξης στο μέλλον.**
6. **Ιδιαίτερα σε σχέση με την αξιοποίηση του φυσικού αερίου, που επί της ουσίας αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για το μέλλον της Κύπρου, η έξοδος από το μνημόνιο εξανεμίζει τις όποιες επιβουλές της Τρόικας για εκμετάλλευση του Φυσικού Αερίου.**

7. **Μια ενδεχόμενη έξοδος της Κύπρου από το ευρώ θα πρέπει να συνυπολογίσει και πιθανή αντίδραση της Τουρκίας, σε σχέση με το Φυσικό Αέριο της Κύπρου.**
8. **Για την υλοποίηση μιας τέτοιας απόφασης είναι απαραίτητη η στράτευση του συνόλου της πολιτικής ηγεσίας και η αξιοποίηση της επιστημονικής γνώσης ώστε να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις μετάβασης σε νέο νόμισμα και να υπάρξει ο σχεδιασμός του νέου μοντέλου οικονομικής ανάπτυξης.**

Η μελέτη συνιστά ένα συνολικό πλαίσιο πρότασης αλλά σε καμία περίπτωση δεν είναι οδηγός εξόδου της Κύπρου από το ευρώ.

Είναι η βάση για την έναρξη διαδικασίας επίτευξης κοινωνικής και πολιτικής συμφωνίας.

Σύνοψη

Εναλλακτικές επιλογές εξόδου από το μνημόνιο

- Η ανάγκη για επιλογή πορείας εκτός μνημονίου θα πρέπει να απαντά στο καθοριστικό ζήτημα της παροχής ρευστότητας προς την οικονομία, λαμβάνοντας υπόψη τις χρηματοδοτικές ανάγκες της Κυπριακής Δημοκρατίας και τα τετελεσμένα που έχουν δημιουργηθεί στην Κυπριακή Οικονομία από τις αποφάσεις της ΕΕ.
- Η μόνη επιλογή που απαντά στο ποιο πάνω δεδομένο είναι η παροχή ρευστότητας με την έκδοση εγχώριου νομίσματος

Δυνατότητες εξόδου από το ευρώ με βάση το υφιστάμενο πλαίσιο της ΕΕ.

- Οι Ευρωπαϊκές Συνθήκες δεν προνοούν μηχανισμό εξόδου από την ευρωζώνη, παρά μόνο από την ΕΕ
- Η ΕΕ, σε μελέτη που έχει πραγματοποιήσει παρουσιάζει τη δυνατότητα εξόδου από το ευρώ είτε δια του εξαναγκασμού είτε με συντεταγμένη μέθοδο και αλλαγή των Συνθηκών.
- Έξοδος από το ευρώ μπορεί να υπάρξει και με επίκληση των αρχών του διεθνούς δικαίου περί κυριαρχικής ισότητας αλλά και δια της καταγγελίας της συνθήκης προσχώρησης στην ΟΝΕ.
- Η σύνδεση της εξόδου από το ευρώ με την έξοδο από την ΕΕ θα είναι προϊόν πολιτικών και οικονομικών επιδιώξεων αλλά και του συσχετισμού δυνάμεων εντός και εκτός ΕΕ στο σύνολο της.
- Η Κυπριακή Δημοκρατία θα πρέπει να καθορίσει στο τέλος του διαλόγου με τα πολιτικά κόμματα, τις επιδιώξεις και τους στόχους της ως προς το αντικείμενο της διαπραγμάτευσης. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι επί του παρόντος η Κυβέρνηση αλλά και τα πολιτικά Κόμματα έχουν καταρχήν τοποθετηθεί επί του θέματος.
- Η έξοδος από την Ευρωζώνη είναι θεμιτό να αποτελέσει προϊόν πολιτικής διαπραγμάτευσης και οργανωμένης διαδικασίας της Κύπρου με την ΕΕ

Το μέλλον της ευρωζώνης και η εμπειρία των άλλων χωρών

- Η ίδια η ευρωζώνη δημιουργεί κύκλο ύφεσης – αύξησης του δημοσίου χρέους που οδηγεί τις χώρες στην κοινωνική εξαθλίωση.
- Η αλματώδης άνοδος του ευρώ πριν από την κρίση δημιούργησε μια επίπλαστη ευημερία στην ΟΝΕ, ωστόσο η κρίση ανέδειξε τις εγγενείς αδυναμίες του νομίσματος.
- Η ανεργία και η περικοπή μισθών δεν μπορούν ν' αντιμετωπιστούν στο υφιστάμενο πλαίσιο του ευρώ μιας και θα διαιωνίζεται μια συνεχής απόκλιση ανταγωνιστικότητας, όσο σκληρά μέτρα και αν παρθούν, μεταξύ Βορρά και Νότου.
- Το κενό ανταγωνιστικότητας με την περιφέρεια παραμένει μεγάλο, ενώ σταδιακά γίνεται πιο εμφανές στη Γαλλία και την Ιταλία. Στις συνθήκες αυτές, αν το κενό δεν καλυφθεί θα υπάρξουν στο επόμενο χρονικό διάστημα διαδικασίες αλλαγής του χαρακτήρα της νομισματικής ένωσης.
- Εντός της ΕΕ, τα βήματα για ενίσχυση της οικονομικής διακυβέρνησης και η ολοκλήρωση της οικονομικής ενοποίησης θα περιορίσουν στο ελάχιστο τη δυνατότητα σχεδιασμού ανεξάρτητης οικονομικής πολιτικής από τα κράτη μέλη.
- Επίσης αναμένεται ότι στο μέλλον θα τεθούν ζητήματα ιδιαίτερα ευαίσθητα για την οικονομική ανάπτυξη της Κύπρου, όπως η φορολογική εναρμόνιση και η περαιτέρω αύξηση των φορολογικών συντελεστών.
- Ιδιαίτερα για την Κύπρο, η πορεία εντός ευρώ θα σημαίνει περαιτέρω στραγγαλισμό ως προς την οικονομική πολιτική.
- Η εφαρμογή των μνημονίων σε άλλες χώρες έχει κοινά χαρακτηριστικά:
    - Συνεχής ύφεση παρά τις συνεχιζόμενες περικοπές του εργατικού κόστους.
    - Σημαντική αύξηση του δημόσιου χρέους σε μη διαχειρίσημα επίπεδα, η οποία καλύπτεται με επιπλέον χρηματοδότηση από την ΕΕ. Στην περίπτωση της Ιρλανδίας αν και έχει εν μέρει επιστρέψει στις αγορές αυτό έχει συμβεί ως αποτέλεσμα της αναδιάρθρωσης του χρέους με εικοσαετή ομόλογα δημοσίου.
    - Σημαντικές περικοπές στο εισόδημα των νοικοκυριών που ανέρχονται μέχρι και 25% στην περίπτωση της Ελλάδας.
    - Δραματικές κοινωνικές συνέπειες, με την ανεργία να αυξάνεται σε ιστορικά μέγιστα, ιδιαίτερα στους νέους.

Επιπτώσεις από την εφαρμογή του μνημονίου στην Κύπρο

- Η προοπτική βαθύτατης ύφεσης και κατακόρυφης ανόδου της ανεργίας το 2013-14 είναι πραγματική.
- Η Κυπριακή Οικονομία έχει ισχυρές ενδογενείς αδυναμίες που κάνουν την προσαρμογή ακόμα πιο δύσκολη
- Η απόφαση της 15ης Μαρτίου και η συμφωνία της 25ης Μαρτίου συνιστούν το τέλος του τραπεζικού συστήματος, με τη σημερινή του μορφή.
- Η απουσία ρευστότητας σε συνδυασμό με τους περιορισμούς στη διακίνηση κεφαλαίων θα οδηγήσουν την οικονομία σε πιστωτική ασφυξία.
- Παράλληλα, το μνημόνιο περιλαμβάνει ένα συνολικό πακέτο δημοσιονομικής προσαρμογής που διαμέσου της λιτότητας θα οδηγήσει στην καταρράκωση της εσωτερικής ζήτησης, σημαντικό μοχλό ανάπτυξης μέχρι σήμερα της Κυπριακής οικονομίας
- Με βάση τις παραδοχές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής θα χαθεί το ένα έκτο της παραγωγής σε δύο χρόνια.
- Το μνημόνιο παραχωρεί 10 δις δανειακή διευκόλυνση και απαιτεί την υλοποίηση μια σειράς παραδοχών ιδιαίτερα επαχθών για την Κυπριακή οικονομία.
- Τίθενται ως εκ τούτου πολύ σοβαρά ερωτηματικά ως προς τη βιωσιμότητα του δημοσίου χρέους με τις υφιστάμενες προβλέψεις, με ορατό το ενδεχόμενο αν κριθεί μη βιώσιμο να υπάρξει κούρεμα και στο δημόσιο χρέος
- Αναμένεται ότι θα απαιτηθεί σημαντική μείωση του κόστους εργασίας και του γενικού επιπέδου μισθών ώστε να υπάρξει σημαντική αύξηση της ανταγωνιστικότητας. Σε συνδυασμό με το υφιστάμενο χάσμα στην τεχνολογική πρόοδο σε σχέση με τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, φαίνεται να υπάρχει αδυναμία αντιστροφής των όρων ανταγωνιστικότητας με χώρες όπως η Γερμανία, η Αυστρία, η Φιλανδία και η Σουηδία.
- Πιθανή είναι η αύξηση της ανεργίας πέραν του 20%, σε ιστορικά πρωτοφανή επίπεδα. Η μείωση της κατανάλωσης κατά 12,2% το 2013 και κατά επιπλέον 5,6% το 2014 συνιστά το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα μείωσης του βιοτικού επιπέδου κατά αναλογία περίπου ενός πέμπτου.
- Ακόμη χειρότερα, το πρόγραμμα δεν προσφέρει καμία πηγή τόνωσης της ζήτησης, ούτε πεδίο ανάπτυξης, για τα επόμενα χρόνια.

- Άρα μετά την απότομη συρρίκνωση της οικονομίας είναι πιθανό να ακολουθήσει μακρά στασιμότητα.

Παράμετροι εξόδου από το ευρώ

- Η έξοδος από το ευρώ θα αποτελούσε σοβαρό πλήγμα για το τραπεζικό σύστημα. Στην περίπτωση της Κύπρου αυτό έχει ΗΔΗ συντελεστεί.
- Η συρρίκνωση της οικονομίας και οι επιπτώσεις στο δημόσιο χρέος είναι επίσης μια πραγματικότητα που έτσι και αλλιώς θα υπάρξει λόγω εφαρμογής του μνημονίου
- Η επιστροφή στο εγχώριο νόμισμα μπορεί να είναι διαχειρίσημη εφόσον γίνει με οργανωμένη διαδικασία και εφαρμογή περιορισμών στη διακίνηση κεφαλαίων, οι οποίοι ήδη υφίστανται.
- Η σημασία της συντεταγμένης εξόδου είναι συνυφασμένη με τη διαδικασία διαπραγμάτευσης της αποπληρωμής του εξωτερικού χρέους με τους δανειστές της χώρας.
- Η μεταφορά σε εγχώριο νόμισμα προσφέρει μέσω της υποτίμησης του, σημαντικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Σε συνδυασμό με την απόκτηση ανεξάρτητης νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής θα προσφέρει προοπτική ανάπτυξης και θα αποτρέψει την πιστωτική ασφυξία που θα δημιουργηθεί στην οικονομία.
- Απαραίτητη είναι η εφαρμογή ενός νέου μοντέλου οικονομικής ανάπτυξης με ενίσχυση του δευτερογενούς και του πρωτογενούς τομέα. Επιπρόσθετα θα πρέπει να υπάρξει αναδιάρθρωση του τριτογενούς τομέα.
- Η επιλογή εξόδου από το ευρώ θα αντιμετωπίσει την πολεμική όσων πολιτικά ταυτίζουν το ευρώ με την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Η αντιμετώπιση των πολιτικών αντιλήψεων περί εξόδου από το ευρώ δύναται να αντιμετωπιστεί με τη σύναψη διεθνών συμμαχιών.
- Απαραίτητη είναι η υλοποίηση μια σειράς διαδικασιών για ομαλότερη μετάβαση στο εγχώριο νόμισμα που αφορούν τη διατίμηση και την κυκλοφορία του νέου νομίσματος
- Υπάρχει ανάγκη για εξέταση και των επιπτώσεων από την ερμηνεία συμβολαίων σε σχέση με υποχρεώσεις του κράτους για πληρωμή συμβολαίων σε ευρώ καθώς και η ανάληψη ευρέων νομοθετικών ρυθμίσεων για να καλύψουν κενά που θα υπάρξουν από την μετατροπή του νομίσματος.

- Μια χώρα εκτός αγορών με δημόσιο χρέος που αδυνατεί εκ των πραγμάτων να εξυπηρετήσει, μπορεί να αναμένει ότι η πιστοληπτική της ικανότητα θα επανέλθει γρηγορότερα εάν απαλλαγεί από μέρος του χρέους με στάση πληρωμών παρά εάν επιλέξει να το εξυπηρετήσει.
- Ο βαθμός της υποτίμησης ενός νομίσματος είναι απρόβλεπτος και διαφέρει μεταξύ οικονομιών. Είναι πρακτικά αδύνατο να προβλεφθεί επακριβώς κυρίως διότι εξαρτάται από τις συγκεκριμένες συνθήκες εξόδου της χώρας από το ευρώ αλλά και τις πολιτικές που η χώρα ακολουθούσε πριν, κατά και μετά την έξοδο της.
- Η ιστορική εμπειρία δεικνύει ότι ο πληθωρισμός τείνει να αυξηθεί σε οικονομίες με πτώση της συναλλαγματικής ισοτιμίας.

Προοπτικές στην ενέργεια

- Η Ενέργεια αποτελεί σημαντικό εργαλείο στο γεωπολιτικό σχεδιασμό και της ΕΕ.
- Είναι αναγκαία η μείωση της εξάρτησης της Κύπρου από την Τρόικα ώστε ο σχεδιασμός που θα ακολουθηθεί να συμβαδίζει με τις επιδιώξεις της Κύπρου.
- Οι νέες δεσμεύσεις που περιλαμβάνονται στο μνημόνιο αλλάζουν το σχεδιασμό που επιδίωξε να εφαρμόσει η Κυπριακή Δημοκρατία και επιδιώκουν την αποδυνάμωση της θέσης της ως προς την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων.
- Επειδή η ΕΕ θα επιδιώξει την μέγιστη δυνατή αξιοποίηση των κοινοτικών πηγών ενέργειας, η απομόνωση της Κύπρου εκτός ΕΕ μπορεί να συνεπάγεται υψηλό κόστος για την ΕΕ
- Αυτό μπορεί να λειτουργήσει και ως μοχλός πίεσης για αύξηση της επιρροής της ΕΕ στην Κύπρο αλλά και ως μοχλός πίεσης της Κύπρου προς την ΕΕ στην προσπάθεια διαπραγμάτευσης ευρύτερης συνολικής διευθέτησης για το οικονομικό μέλλον της Κύπρου.
- Η άμεση υλοποίηση του Τερματικού θα επιτρέψει την αυτόνομη αξιοποίηση των κοιτασμάτων και τη μεταφορά του Φυσικού Αερίου στην παγκόσμια αγορά.
- Μια πορεία εκτός μνημονίου που θα περιλαμβάνει και το εργαλείο της υποτίμησης του νομίσματος θα επιτρέψει ευχέρεια στην υλοποίηση του συνολικού σχεδιασμού και μπορεί να συμβάλει στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας της βιομηχανίας ως προς τους ευρωπαίους εταίρους.

- Η ασφάλεια του ενεργειακού σχεδιασμού θα πρέπει να εξασφαλιστεί σε κάθε περίπτωση με νέες συμμαχίες, ώστε να υλοποιηθεί ο συνολικός σχεδιασμός.

Η παρούσα μελέτη αποτελεί μια συνολική ανάλυση ως προς τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η χώρα στο επόμενο διάστημα. Σε καμία περίπτωση αποτελεί οδηγό εξόδου από το ευρώ, αφού μια τέτοια διαδικασία θα πρέπει να εμπλέκει το σύνολο της κρατικής μηχανής και να ακολουθήσει συντεταγμένη πορεία.

1. Εναλλακτικές επιλογές εξόδου από το μνημόνιο

Η πρόσφατη απόφαση της 25ης Μαρτίου αποτελεί ιστορικό σταθμό για την Σύγχρονη Ιστορία της Κύπρου αφού θεμελιώνει διαμέσου της απόφασης των Υπουργών Οικονομικών της ζώνης του Ευρώ την απαρχή μια νέας πορείας για την οικονομία και την κοινωνία της Κύπρου. Το άχθος που καλείται να επωμιστεί ο κυπριακός λαός είναι τεράστιο και είναι καθήκον της κοινωνίας ευρύτερα να εξετάσει όλες τις παραμέτρους που έχει ενώπιον της, χωρίς προαποκλεισμούς και αγκυλώσεις.

Η αναζήτηση εναλλακτικών επιλογών διεξόδου από το μνημόνιο θα πρέπει να γίνει αφού πρώτα αναλυθούν οι συνολικές χρηματοδοτικές ανάγκες της Κύπρου το επόμενο διάστημα, ώστε να μπορεί να γίνει εκτίμηση των επιλογών που έχουμε στη διάθεση μας.

Πρώτη παραδοχή είναι ότι το τραπεζικό σύστημα μετά και τις τελευταίες εξελίξεις έχει αντλήσει σημαντικά κεφάλαια ικανά να καλύψουν τους ελάχιστους δείκτες επάρκειας. Ήδη έχει επιβληθεί το κούρεμα στις δυο μεγάλες τράπεζες ώστε να καλυφθεί ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας 9% για την επόμενη περίοδο μέχρι το 2016, με συνολική συμβολή των ιδίων πόρων και των ανασφάλιστων καταθέσεων με βάση την αξιολόγηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Δεύτερη παραδοχή είναι ότι ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας στο 9% αποτελεί δέσμευση στα πλαίσια του μνημονίου. Εκτός μνημονίου δεν υπάρχει η δέσμευση να αυξηθεί η κεφαλαιακή επάρκεια των υπολοίπων τραπεζικών ιδρυμάτων στο 9% άμεσα αλλά μπορεί να επιτευχθεί σταδιακά στο επόμενο χρονικό διάστημα, από την κερδοφορία των τραπεζών και από εσωτερικές κινήσεις των ίδιων των ιδρυμάτων.

Οι χρηματοδοτικές ανάγκες της Κυπριακής Δημοκρατίας μέχρι το 2016 κατανέμονται ως εξής:

Λήγων Δημόσιο Χρέος μέχρι το 2016	
Με βάση αγγλικό δίκαιο (EMTN)[1]	3 δις
Με βάση εσωτερικό δίκαιο και αναδιαρθρώσεις[2]	2,1 δις (εκ των οποίων τα 1 δις ανανεώσιμα)
Ρωσικό δάνειο[3]	2,5 δις
Δημοσιονομικό έλλειμμα[4]	3,4 δις
Υποχρεώσεις προς την ΕΚΤ (ELA)[5]	11,4 δις

---

[1] EMTN – Euro Medium Term Notes: Ομόλογα για αναχρηματοδότηση του δημόσιου χρέους τα οποία έχουν εκδοθεί με βάση το αγγλικό δίκαιο και ως εκ τούτου η μη αποπληρωμή τους θα σημαίνει προσφυγή των δανειστών μας στα αγγλικά δικαστήρια. Η έκδοση δημοσίου χρέους σε ξένο δίκαιο γίνεται ώστε να υπάρξει μεγαλύτερη ασφάλεια σε αυτούς που αγοράζουν τα ομόλογα ότι θα πάρουν τα λεφτά τους αλλά συνιστά και μεγαλύτερη πίεση για την χώρα στην αποπληρωμή τους αφού η υπαγωγή τους σε νομική διαδικασία εκτός της επικράτειας θα συνεπάγεται καταβολή αποζημιώσεων για την μη εκπλήρωση των όρων του συμβολαίου.

[2] ΚΟΧΑ: Κρατικά ονομαστικά χρεόγραφα αναπτύξεως. Διέπονται με βάση το κυπριακό δίκαιο. Είναι πιο εύκολη η ανανέωση τους και η αποπληρωμή τους σε μεταγενέστερο στάδιο.

[3] Υπάρχει δέσμευση να ανανεωθεί με χαμηλότερο επιτόκιο και λήξη το 2021

[4] Με βάση υφιστάμενες εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και αφού υλοποιηθούν ιδιαίτερα φιλόδοξα πρόσθετα μέτρα αύξησης των εσόδων ύψους 2,4 δις συμπεριλαμβανομένου ιδιωτικοποιήσεων, πώλησης χρυσού, αύξησης εταιρικού φορολογικού συντελεστή.

[5] Περιλαμβάνει τις υφιστάμενες υποχρεώσεις της Λαϊκής και της Τράπεζας Κύπρου τον Απρίλη του 2013 με βάση τους ισολογισμούς της ΚΤΚ. Να σημειωθεί ότι υπάρχουν διιστάμενες απόψεις ως προς τον τρόπο διαχείρισης του χρέους που προκύπτει από τον

Η αναζήτηση εναλλακτικής επιλογή εκτός μνημονίου θα πρέπει πρώτα και κύρια να απαντά στο θεμελιώδες δίλημμα της ρευστότητας που τέθηκε από την ΕΚΤ, αμέσως μετά την καταψήφιση της πρότασης για κούρεμα από την Κυπριακή Βουλή, όπως εκφράστηκε στην επίσημη ανακοίνωση της 21 Μαρτίου 2013[6]. Το θέμα της ρευστότητας είναι συνδεδεμένο με το μηχανισμό παροχής έκτακτης ρευστότητας προς τις τράπεζες (ELA). Το δίλημμα που τέθηκε από την ΕΚΤ ήταν ξεκάθαρο: Είτε υπάρχει αποδοχή του μνημονίου από την Κυπριακή Δημοκρατία είτε τερματίζεται η παροχή ρευστότητας και απαιτούνται τα χρήματα που έχουν παραχωρηθεί.

Για να απαντήσει η Κυπριακή Δημοκρατία το καίριο δίλημμα έχει τρεις επιλογές:

- **Επιλογή 1:** Να αρνηθεί να υπογράψει μνημόνιο που θα έχει ως αποτέλεσμα τη διακοπή ρευστότητας από το μηχανισμό.

  Με τη διακοπή ρευστότητας το Κυπριακό τραπεζικό σύστημα με τους κινδύνους που αντιμετωπίζει σήμερα θα οδηγηθεί σε σταδιακή κατάρρευση αφού, ακόμα και αν υπάρξουν περιορισμοί, είναι βέβαιο ότι η επιδίωξη για μαζική απόσυρση καταθέσεων θα οδηγήσει σε κατάρρευση του συνόλου των τραπεζών και της οικονομίας. Πέραν της μεταφοράς του ποσού οφειλής του ELA στο Δημόσιο χρέος, το κράτος θα πρέπει να εγγυηθεί και τις καταθέσεις μέχρι 100 χιλιάδες των τραπεζών που θα καταστούν αφερέγγυες.

  Η διαχείριση αυτών των οικονομικών δεδομένων είναι αδύνατη στις υφιστάμενες συνθήκες.

- **Επιλογή 2:** Να αντιμετωπίσει τον εκβιασμό με κάλυψη των χρηματοδοτικών αναγκών εξ ολοκλήρου από Τρίτη χώρα/ες, στο βαθμό που είναι εφικτή μια τέτοια πιθανότητα. Το ύψος του δανείου θα πρέπει να καλύπτει πέραν των υποχρεώσεων προς την ΕΚΤ, το λήγων χρέος προς το εξωτερικό και τα δημοσιονομικά ελλείμματα.

ELA. Ως επί το πλείστον θεωρείται οιονεί δημόσιο χρέος αλλά δεν είναι σαφές το νομικό καθεστώς που το περιβάλλει.

[6] http://www.ecb.int/press/pr/date/2013/html/pr130321.en.html

Σε αυτή την άσκηση λαμβάνουμε ως παραδοχή ότι θα πρέπει να υπάρξει συνολική ανανέωση του εσωτερικού χρέους και αναδιάρθρωση του ρωσικού δανείου ώστε να περιοριστεί το ύψος του δανείου από Τρίτη χώρα. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα να αναζητηθεί κατ' ελάχιστο δάνειο 17,8 δις που θα εκτινάξει το συνολικό δημόσιο χρέος πέραν των 30 δις ή 166% του ΑΕΠ. Αν λάβουμε υπόψη ότι το πιο συντηρητικό επιτόκιο δανεισμού είναι 2,5% αυτό σημαίνει ότι θα απατούνται πρωτογενή πλεονάσματα στον προϋπολογισμό τουλάχιστον 4,15% ανά έτος μόνο για αποπληρωμή των τόκων, με αποτέλεσμα το χρέος αυτόματα να καθίσταται μη βιώσιμο.

Είναι βέβαιο ότι η Κυπριακή Δημοκρατία στο υφιστάμενο μακροοικονομικό πλαίσιο δεν μπορεί να δημιουργεί πρωτογενή πλεονάσματα 1,5 δις ώστε να καλύπτει το ετήσιο ποσό εξυπηρέτησης των τόκων (περίπου 750 εκ.) και να αποπληρώνει το δάνειο. Επιπλέον η οριακή κατάσταση που θα δημιουργηθεί θα περιορίσει στο ελάχιστο τις προοπτικές ανάπτυξης με αποτέλεσμα σε σύντομο χρονικό σημείο να μην είναι εφικτή η ανανέωση του χρέους και το κράτος να οδηγηθεί εκ νέου στη χρεωκοπία. Ο μόνος τρόπος για να αντιμετωπιστεί η χρεωκοπία είναι με στάση πληρωμών προς το εξωτερικό και έκδοση εγχώριου νομίσματος μιας και θα υπάρξει διακοπή ρευστότητας από την ΕΚΤ.

- **<u>Επιλογή 3:</u>** Η τελευταία επιλογή για την Κύπρο είναι η μονομερής παροχή ρευστότητας από την ίδια την Κυπριακή Δημοκρατία, διαμέσου του εκδοτικού προνομίου για έκδοση νομίσματος από την ΚΤΚ, δηλαδή η επιστροφή σε εγχώριο νόμισμα και διαπραγμάτευση της αποπληρωμής του εξωτερικού χρέους, περιλαμβανομένου και του ELA. Αυτή η επιλογή είναι η μόνη που ξεπερνά επί της ουσίας το δίλημμα και επιτρέπει το σχεδιασμό οικονομικής πολιτικής εκτός Τρόικας. Ωστόσο η επιλογή αυτή συνοδεύεται από μια σειρά διλημμάτων και παραμέτρων τις οποίες θα εξετάσουμε στη συνέχεια.

Συμπεράσματα:

1. **Η ανάγκη για επιλογή πορείας εκτός μνημονίου θα πρέπει να απαντά στο καθοριστικό ζήτημα της παροχής ρευστότητας προς την οικονομία, λαμβάνοντας υπόψη τις χρηματοδοτικές ανάγκες της Κυπριακής Δημοκρατίας και τα τετελεσμένα που έχουν δημιουργηθεί στην Κυπριακή Οικονομία από τις αποφάσεις της ΕΕ.**
2. **Η μόνη επιλογή που απαντά στο ποιο πάνω δεδομένο είναι η παροχή ρευστότητας με την έκδοση εγχώριου νομίσματος.**

2. Δυνατότητες εξόδου από το ευρώ με βάση το υφιστάμενο πλαίσιο της ΕΕ.

Το πρώτο επίπεδο της ανάλυσης μας θα ασχοληθεί με τη δυνατότητα υλοποίησης μιας τέτοιας απόφασης με βάση το διεθνές και το ευρωπαϊκό δίκαιο. Αυτό που θα πρέπει να απαντηθεί είναι εάν είναι εφικτή η έξοδος από το ευρώ με βάση τις υφιστάμενες Συνθήκες της ΕΕ, αν υπάρχει μηχανισμός εξόδου και αν η έξοδος από το ευρώ συνεπάγεται αυτόματα και έξοδο από την ΕΕ.

Η περίπτωση εξόδου της Κύπρου από το ευρώ συνιστά μοναδική περίπτωση. Όπως σημειώνει ο Roger Bootle στην εργασία του για την έξοδο από το ευρώ[7] η περίπτωση εξόδου από νομισματική ένωση ομάδας χωρών που κατέχουν κοινό νόμισμα και μια κεντρική αρχή έκδοσης νομίσματος δεν έχει συμβεί στο παρελθόν αν και κατά το παρελθόν υπήρξαν τρεις περιπτώσεις με ανάλογα χαρακτηριστικά που μπορούν να μεταφέρουν κάποια μηνύματα ως προς τις συνέπειες αλλαγής.

Πρόνοιες Συνθηκών της ΕΕ:

Σύμφωνα με νομικό σημείωμα της ΕΚΤ του 2009[8], σε αντίθεση με τις προϋποθέσεις για την ένταξη στην ΕΕ οι οποίες αναλύονται στο άρθρο 49 της Συνθήκης της ΕΕ, ούτε οι ιδρυτικές συνθήκες, ούτε οι διαδοχικές τροποποιήσεις περιέχουν πρόβλεψη για μονομερή έξοδο από την ΕΕ ή την ΟΝΕ. Ωστόσο το σημείωμα προσθέτει ότι με βάση το διεθνές δίκαιο η μονομερής αποχώρηση από την ΕΕ δεν θα ήταν αδιανόητη, αν και μπορεί να υπάρξουν σοβαρές αντιρρήσεις. Η αποχώρηση από την ΟΝΕ ωστόσο χωρίς παράλληλη αποχώρηση από την ΕΕ, σύμφωνα με την ΕΚΤ είναι νομικά αδύνατη.

---

[7] Bootle R., 2012, Leaving the euro: A practical guide, Capital Economics

[8] European Central Bank Legal Working Paper Series No. 10 by Phoebus Athanassiou (December 2009) —Withdrawal and expulsion from the EU and EMU: Some Reflections

Την ανυπαρξία μηχανισμού αποχώρησης επιβεβαιώνει και μελέτη των νομικών Allen και Overy του 2011[9]. Εκτιμούν ότι μια χώρα της ευρωζώνης θα μπορούσε νόμιμα να εγκαταλείψει το ευρώ και να υιοθετήσει ένα νέο εγχώριο νόμισμα στη θέση του ευρώ μόνο αν:

- η αποχωρούσα χώρα έπαυε να είναι ένα μέλος της ίδιας της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή
- υπήρχε συμφωνία όλων των άλλων μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συμπεριλαμβανομένων των εκτός ευρωζώνης χώρων, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο και η Σουηδία.

Η ανάλυση τους βασίζεται στο γεγονός ότι το άρθρο 50 της Συνθήκης της Λισαβόνας επιτρέπει ένα μέλος να αποχωρήσει από την Ευρωπαϊκή Ένωση στο πλαίσιο συμφωνίας που εγκρίνεται από 72% των ψήφων των μελών του Ευρωπαϊκού Συμβούλιου. Εάν δεν επιτευχθεί συμφωνία, το κράτος μέλος μπορεί να βγει από την Ευρωπαϊκή Ένωση μονομερώς μετά από δύο χρόνια. Ακολουθώντας αυτή την πρόνοια τα κράτη μέλη που επιθυμούν να εξέλθουν του ευρώ μπορούν να το πράξουν δια της εξόδου της ΕΕ.

Ωστόσο οι ευρωπαϊκές συνθήκες είναι ασαφείς σχετικά με το μηχανισμό εξόδου από το ευρώ. Όταν οι συνθήκες αποτέλεσαν το αντικείμενο διαπραγματεύσεων θεωρήθηκε ότι το δικαίωμα για απόσυρση θα μπορούσε να βλάψει την εμπιστοσύνη στο νέο νόμισμα. Έτσι, υπάρχει νομικό κενό το οποίο αφήνει χώρο για διαφορετικές νομικές ερμηνείες.

Βέβαια υπάρχει και η αιρετική εκτίμηση που καταγράφεται σε έκδοση του δικηγορικού γραφείου Ashurst το 2012[10]. Αν μια χώρα επιθυμεί να εγκαταλείψει το ευρώ θα μπορούσε να αγνοήσει τις νομικές επιπλοκές και να αποχωρήσει μονομερώς προχωρώντας στην έκδοση νέου νομίσματος. Θεωρητικά θα μπορούσε να επιβληθεί πρόστιμο από το Δικαστήριο της ΕΕ αλλά ενδεχομένως το αντίτιμο να είναι πολύ μικρότερο σε σχέση με το διακύβευμα παραμονής της χώρας στην ΟΝΕ.

---

[9] Allen and Overy (October 2011) —The euro and currency unions

[10] Ashurst (January 2012) —Exiting the Euro – the legal consequences

Από μέρους της η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, για να δώσει απαντήσεις – ερμηνείες σε σχέση με το μηχανισμό εξόδου έχει επιχορηγήσει μελέτη του Ινστιτούτου Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων που βρίσκεται στην Ιρλανδία το 2012.[11] Η μελέτη εξετάζει την κατάσταση που δημιουργήθηκε στα κράτη του Νότου και πραγματεύεται την πιθανότητα εξόδου τους από το ευρώ.

Καταρχήν επιβεβαιώνεται ότι η Συνθήκη Λειτουργίας της ΕΕ δεν προνοεί έξοδο ενός κράτους από την Ευρωζώνη λόγω της σοβαρής αμφιβολίας που θα συνιστούσε για την επιτυχία υλοποίησης του κοινού νομίσματος, το οποίο εκκινούσε το 1992 με την Συνθήκη του Μάαστριχτ και εγκαινιάστηκε επίσημα το 1999, με την έναρξη λειτουργιάς της Ευρωζώνης.

Κατά δεύτερο, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι μπορεί να είναι προς το συμφέρον της Ευρωζώνης να οργανώσει, ενόψει των αδιεξόδων στις χώρες της περιφέρειας, συντεταγμένη έξοδο ενός ή και περισσότερων κρατών ώστε να αποφύγει την υπερχρέωση των μεγάλων κρατών και να προστατευθεί η σταθερότητα του Νομίσματος.

Μηχανισμός εξόδου:

Με βάση τη μελέτη του Ινστιτούτου η έξοδος μπορεί να γίνει με δύο τρόπους.

- Με βίαιο τρόπο: Μέσω της ΕΚΤ, δια της άρσης της ρευστότητας προς το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος, όπως συνέβηκε ως απειλή πριν τη Σύνοδο της Ευρωομάδας στις 15 Μαρτίου και επικυρώθηκε με την επίσημη ανακοίνωση της ΕΚΤ για την Κύπρο στις 21 Μαρτίου. Αυτή η απόφαση, εάν η ΕΚΤ προχωρούσε στην υλοποίηση της, συνιστούσε βίαιο τρόπο εξόδου από την Ευρωζώνη, αφού προηγουμένως είχε περιοριστεί ο κίνδυνος διάχυσης στα υπόλοιπα κράτη μέλη δια απομόνωσης του τραπεζικού συστήματος της Ελλάδας από το κυπριακό τραπεζικό σύστημα.

[11] Institute of International and European Affairs Working Paper Series No. 8 by Peader o Broin (2012) —The Euro Crisis: Orderly Default or Euro Exit

Το τότε τελεσίγραφο που επιδόθηκε στην Κυπριακή Δημοκρατία ήταν μια συμφωνία με τους εξής Μακιαβελικούς στόχους:

- Διάλυση του τραπεζικού συστήματος και των Ρωσικών συμφερόντων που επανεπενδύονται στη Μόσχα, με στόχο να καταστεί πλέον «μη φίλη» προς την Κύπρο χώρα.
- Αποδυνάμωση της Κύπρου σχετικά με την αξιοποίηση των υδρογονανθράκων.
- Αποδυνάμωση του ρόλου της Κύπρου στους θεσμούς της ΕΕ σε σχέση με την πορεία της Τουρκίας και της λύσης του Κυπριακού.

- Με συντεταγμένη έξοδο: Η δεύτερη επιλογή που δίνεται είναι μέσω ενός σχεδίου που διατηρεί την υπόλοιπη Ευρωζώνη όσο γίνεται ανεπηρέαστη νομισματικά και πολιτικά, ενώ ξεκινούν διαπραγματεύσεις για συντεταγμένη έξοδο της ενδιαφερόμενης χώρας από το τρίτο σκέλος της ΟΝΕ, δηλαδή την Ευρωζώνη.

  - Για την έξοδο χρειάζεται η υπογραφή μιας Συνθήκης μεταξύ του αποχωρούντος κράτους και των υπολοίπων της Ευρωζώνης. Αυτή η Συνθήκη θα καθορίζει τις εναπομείνασες υποχρεώσεις των δύο μερών. Επίσης απαιτείται πιθανώς τροποποίηση της Συνθήκης της ΕΕ, ώστε το κράτος να εξαιρεθεί από το Ευρώ, π.χ. προσωρινά.
  - Εάν το αποχωρών κράτος επιθυμεί να παραμείνει στην ΕΕ, τότε θα ξεκινήσουν διαβουλεύσεις με όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ και όχι μόνο της Ευρωζώνης, για τροποποίηση της Συνθήκης της ΕΕ. Αυτό θα απαιτεί συμφωνία των κρατών μελών και των Κοινοβουλίων αλλιώς το κράτος θα παραμείνει στο ευρώ.
  - Εάν τα κράτη μέλη δεν καταλήγουν λόγω αντιδικιών τότε μπορεί να εξεταστεί φόρμουλα, συμμετοχής της χώρας είτε μόνο στον ΕΟΧ (Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος) είτε μέσω μιας νέας περιφερειακής σύνδεσης (τελωνειακή ένωση, Ζώνη ελευθέρων συναλλαγών κ.ο.κ).

Βέβαια εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε και μια τρίτη ερμηνεία που θα μπορούσε να δοθεί ως προς τη έξοδο από το ευρώ, πέραν από τα όσα σημειώνει η μελέτη. Υπάρχει η ερμηνεία που θέτει την αρχή ότι το διεθνές δίκαιο υπερέχει ως προς τη διασφάλιση της κυριαρχίας των κρατών μελών. Τα κυρίαρχα κράτη τηρούν το

δικαίωμα καταγγελίας της διεθνούς συνθήκης εάν τα αποτελέσματα είναι δυσανάλογα αρνητικά προς το κράτος ως προς την επίτευξη των στόχων της Συνθήκης. Εφόσον δηλαδή ένα κράτος μέλος μπορεί να προσχωρήσει σε ένα οργανισμό θα πρέπει την ίδια ώρα να γίνει σεβαστό ότι μπορεί να αποχωρήσει σύμφωνα με τη διαδικασία που προνοεί το Καταστατικό του. Ειδικότερα στην περίπτωση της ευρωζώνης, το γεγονός ότι δεν αναφέρεται διαδικασία εξόδου δεν συνάγεται αυτόματα ότι δεν μπορεί να πράξει κάτι τέτοιο το κάθε κράτος μέλος.

Ως συνέχεια του πιο πάνω θα πρέπει να εξεταστεί σοβαρά η κυριαρχική ισότητα μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. Πως δηλαδή μπορεί η ΕΕ να αναγκάζει κάποια κράτη μέλη να αποτελούν υποχρεωτικά μέλη και του ευρώ ενώ την ίδια στιγμή υπάρχουν κράτη μέλη που επιλέγουν να βρίσκονται εκτός ευρώ;

Σύνδεση εξόδου από το ευρώ με έξοδο από την ΕΕ:

Η έξοδος ενός κράτους μέλους από το Ευρώ και η παραμονή του στην ΕΕ είναι εξόχως πολιτικό σενάριο, το οποίο θα πρέπει να εξεταστεί μετά από προσφυγή του κράτους μέλους στην ΕΕ.

Ως εκ τούτου, είναι πιθανό το ενδεχόμενο να συνδεθεί η έξοδος από την ΟΝΕ με έξοδο από την ΕΕ αναλόγως των πολιτικών σκοπιμοτήτων που επιθυμεί να εξυπηρετήσει η ΕΕ αλλά και των συμφερόντων των χωρών εντός της ΕΕ.

Εφόσον η Κύπρος έχει απομονωθεί πολιτικά και τεχνικά από τις λοιπές οικονομίες της Ευρωζώνης σε κάποιο βαθμό, ενώ ταυτόχρονα αποτελεί μια κουκίδα της, δεν είναι αφύσικο ορισμένα κράτη μέλη της, να επιθυμούν για πολιτικούς λόγους την έξοδο της Κύπρου τόσο από την ΟΝΕ, όσο και από αυτή καθ’ αυτή την ΕΕ. Μια περίπτωση ενός κράτους που εξέρχεται μόνο από το τρίτο σκέλος της ΟΝΕ, θα είναι μοναδική και θα γεννήσει θεσμικά ζητήματα και πολιτικές αντιπαραθέσεις. Το ίδιο βέβαια ισχύει και για την έξοδο από την ΕΕ. Από την άλλη βέβαια είναι πιθανό ορισμένα κράτη μέλη τόσο εντός Ευρωζώνης όσο και εκτός να θέλουν να δημιουργήσουν μια διαδικασία εξόδου κρατών μελών από το ευρώ ώστε να ενισχύσουν τη δική τους θέση.

Η νομιμότητα σύνδεσης των δυο δεν είναι σαφής. Ωστόσο το πρόσφατο παρελθόν βρίθει περιπτώσεων που η ΕΕ έχει λάβει μέτρα που δεν συνάδουν με το κοινοτικό κεκτημένο αλλά εξυπηρετούν καθαρά πολιτικές αποφάσεις. Η επιβολή εκβιασμού

προς την Κύπρο για διακοπή ρευστότητας, η επιβολή περιορισμών στη διακίνηση κεφαλαίων αλλά και η απόφαση για συμμετοχή καταθετών στην ανακεφαλαιοποίηση τραπεζών όχι μόνο δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως παραδείγματα εφαρμογής του κοινοτικού κεκτημένου αλλά παραβιάζουν ατομικά δικαιώματα κατοχυρωμένα τόσο στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων όσο και στο Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας. Είναι ξεκάθαρο ότι οι πολιτικές συνθήκες κατέστησαν τη λήψη των πιο πάνω μέτρων επιβεβλημένη. Αντιστοίχως η ανάγκη δημιουργίας διαδικασίας εξόδου μιας χώρας από το ευρώ μπορεί να εξυπηρετήσει πολιτικές αποφάσεις ώστε να διασφαλιστεί τόσο η βιωσιμότητα της ίδιας της χώρας υπό εξέταση όσο και η σταθερότητα της ΕΕ ευρύτερα.

Συμπεράσματα – Εκτιμήσεις

1. **Οι Ευρωπαϊκές Συνθήκες δεν προνοούν μηχανισμό εξόδου από την ευρωζώνη, παρά μόνο από την ΕΕ**
2. **Η ΕΕ, σε μελέτη που έχει πραγματοποιήσει παρουσιάζει τη δυνατότητα εξόδου από το ευρώ είτε δια του εξαναγκασμού είτε με συντεταγμένη μέθοδο και αλλαγή των Συνθηκών.**
3. **Έξοδος από το ευρώ μπορεί να υπάρξει και με επίκληση των αρχών του διεθνούς δικαίου περί κυριαρχικής ισότητας αλλά και δια της καταγγελίας της συνθήκης προσχώρησης στην ΟΝΕ.**
4. **Η σύνδεση της εξόδου από το ευρώ με την έξοδο από την ΕΕ θα είναι προϊόν πολιτικών και οικονομικών επιδιώξεων αλλά και του συσχετισμού δυνάμεων εντός και εκτός ΕΕ στο σύνολο της.**
5. **Η Κυπριακή Δημοκρατία θα πρέπει να καθορίσει στο τέλος του διαλόγου με τα πολιτικά κόμματα, τις επιδιώξεις και τους στόχους της ως προς το αντικείμενο της διαπραγμάτευσης. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι επί του παρόντος η Κυβέρνηση αλλά και τα πολιτικά Κόμματα έχουν καταρχήν τοποθετηθεί επί του θέματος.**
6. **Η έξοδος από την Ευρωζώνη είναι θεμιτό να αποτελέσει προϊόν πολιτικής διαπραγμάτευσης και οργανωμένης διαδικασίας της Κύπρου με την ΕΕ**

3. Το μέλλον της ευρωζώνης και η εμπειρία των άλλων χωρών

Η αξιολόγηση των αποφάσεων σε σχέση με την έξοδο από το ευρώ ακολουθεί τη μέθοδο εκτίμησης των συνεπειών παραμονής στο ευρώ σε σχέση με τις προκλήσεις εξόδου από το ευρώ.

Για να αξιολογηθούν, θα πρέπει να τεθεί ένα πλαίσιο παραδοχών που περιλαμβάνει τρείς άξονες:

- Το μέλλον της ίδιας της ευρωζώνης
- Τις μελλοντικές συνέπειες ως προς τη δυνατότητα άσκησης της οικονομικής πολιτικής εντός ευρώ
- Τα δεδομένα που έχουν καταγραφεί έως τώρα σε άλλες περιπτώσεις όπου ακολουθήθηκε η παραμονή στο ευρώ και η εφαρμογή μνημονίων δημοσιονομικής προσαρμογής.

Το μέλλον της Ευρωζώνης:

Σύμφωνα με μελέτη των καθηγητών Οικονομικών Κ. Λαπαβίτσα[12] και H Flassbeck[13] η ίδια ευρωζώνη δημιουργεί ελλείμματα ανταγωνισμού μεταξύ κέντρου και περιφέρειας με αποτέλεσμα οι οικονομίες του Νότου να μην μπορούν να ανταγωνιστούν τις οικονομίες του Βορρά και ιδιαίτερα τη Γερμανία. Ως αποτέλεσμα,

---

[12] Καθηγητής Οικονομικών στο Πανεπιστήμιο του Λονδίνου, SOAS

[13] Ex - Director of the Division on Globalization and Development Strategies of the United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) and State Secretary (Vice Minister) from October 1998 to April 1999 at the German Federal Ministry of Finance responsible for international affairs, the European Union and IMF.

οδηγούνται σε ένα κύκλο ύφεσης – αύξησης του δημοσίου χρέους που οδηγεί τις χώρες στην κοινωνική εξαθλίωση.

Όπως σημειώνουν, το κύριο πρόβλημα της Ευρωζώνης είναι η απόκλιση ανταγωνιστικότητας ανάμεσα στη Γερμανία και την περιφέρεια, ιδίως την Ιταλία και τη Γαλλία. Η βασική αιτία της απόκλισης είναι η μηδενική, ή η πολύ χαμηλή, αύξηση των ονομαστικών μισθών στη Γερμανία για περίπου δεκαπέντε χρόνια. Αυτό μεταφράζεται σε σημαντική συγκράτηση του πληθωρισμού στην Γερμανία σε σχέση με την Νότια Ευρώπη όπως φαίνεται και στο γράφημα 1.

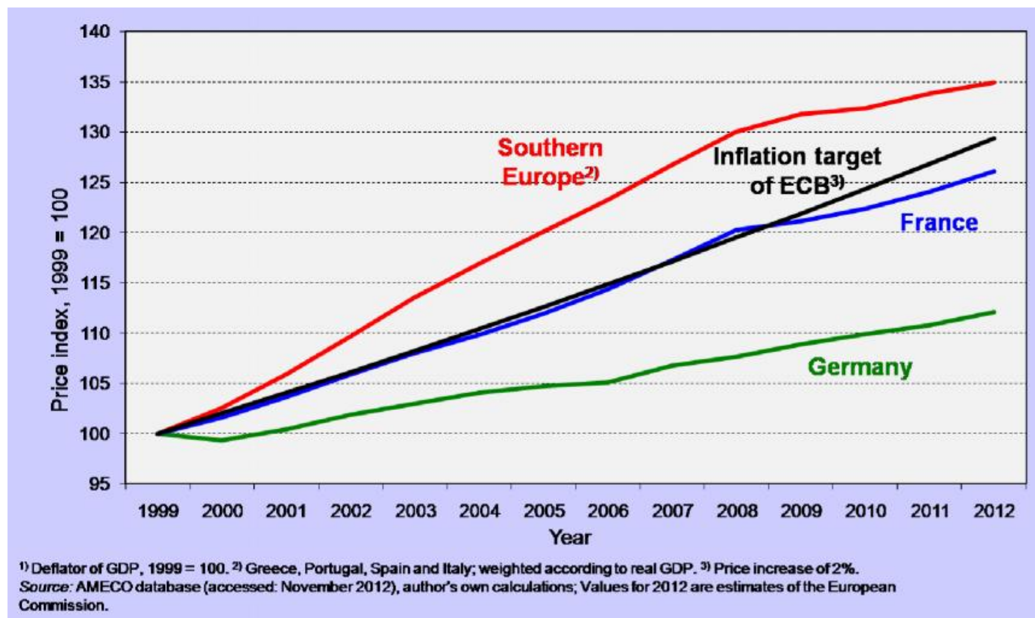
Μέσα στην ΟΝΕ η απώλεια ανταγωνιστικότητας δεν μπορεί να εξισορροπηθεί από την διολίσθηση της ισοτιμίας, άρα μεταφράζεται σε ελλείμματα/ πλεονάσματα στις διεθνείς συναλλαγές (γράφημα 2) . Τα ελλείμματα αυτά πρέπει να χρηματοδοτηθούν από το εξωτερικό κι έτσι διογκώνεται ο εξωτερικός δανεισμός. Το εξωτερικό χρέος μπορεί να είναι δημόσιο ή ιδιωτικό, αλλά η βαθύτερη αιτία της διόγκωσής του είναι η ίδια.

Το πρόβλημα αρχικά συγκαλύφθηκε από την επέκταση του χρηματοπιστωτικού τομέα, ιδίως στις χώρες τις περιφέρειας. Τα χαμηλά επιτόκια της ΕΚΤ επέτρεψαν στις τράπεζες να διευρύνουν τον δανεισμό δημιουργώντας πλασματική ευημερία. Το αποτέλεσμα ήταν η υπερδιόγκωση του εγχώριου χρέους, ιδίως για τα νοικοκυριά, αλλά και τις επιχειρήσεις, με φαινόμενα όπως αυτά που παρουσιάζει σήμερα η Κύπρος.

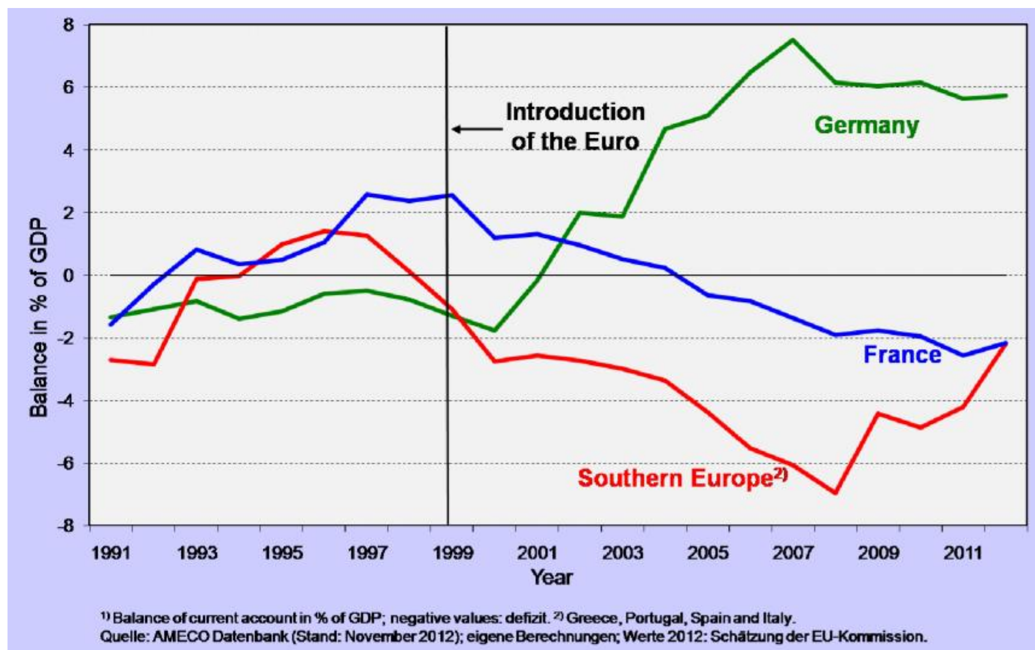
Η αλματώδης άνοδος τους ευρώ πριν από την κρίση δημιούργησε μια επίπλαστη ευημερία στην ΟΝΕ, ωστόσο η κρίση ανέδειξε τις εγγενείς αδυναμίες του νομίσματος. Η κρίση της Ευρωζώνης συνεπώς πήρε τη μορφή κρίσης χρέους – ιδιωτικού και δημόσιου, εγχώριου και εξωτερικού. Επειδή όμως κάθε χώρα έχει τις δικές της ιδιομορφίες, το χρέος σε κάθε μια προήλθε από διαφορετικές διαδικασίες και πήρε διαφορετικές μορφές. Δημιουργήθηκε έτσι η εντύπωση – συχνά εσκεμμένα – ότι πρόκειται για πολλές διαφορετικές κρίσεις. Στην πραγματικότητα η κρίση είναι μία και είναι όλης της Ευρωζώνης.

Η αντιμετώπιση της κρίσης από την Τρόικα καθορίστηκε από το σκληρό νεοφιλελεύθερο πλαίσιο του ΔΝΤ. Η Τρόικα συντρίβει τους μισθούς για να ανακτήσουν ανταγωνιστικότητα οι χώρες σε κρίση. Επιβάλλει επίσης λιτότητα, ιδιωτικοποιήσεις και απελευθέρωση των αγορών για να σταθεροποιήσει το δημόσιο

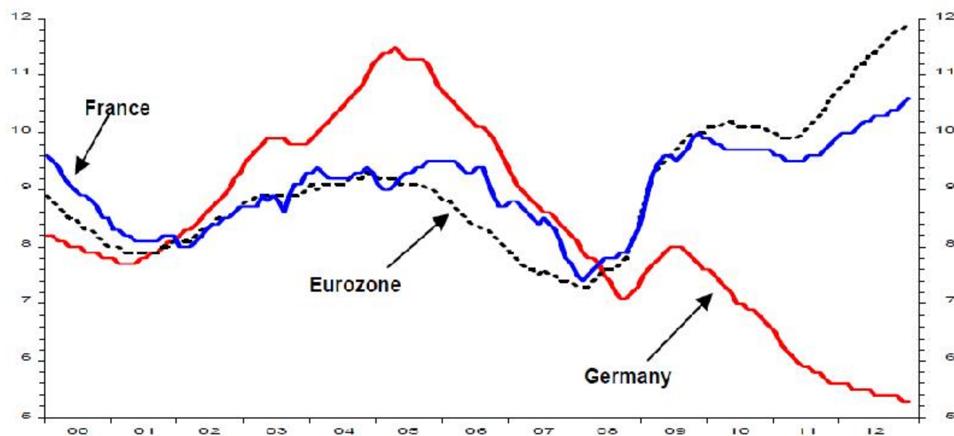
χρέος και – υποτίθεται – να φέρει ανάπτυξη. Οι πολιτικές αυτές κάνουν τα πράγματα χειρότερα, ειδικότερα όσο αφορά την ανεργία (γράφημα 3).

Γράφημα 1: Απόκλιση τιμών - ανταγωνιστικότητας – Πηγή: Παρουσίαση H. Flassbeck (November 2012) - The Systemic Crisis of the Euro - Causes and Therapies

Γράφημα 2: Εμπορικό ισοζύγιο % ΑΕΠ – Πηγή: Παρουσίαση H. Flassbeck (November 2012) - The Systemic Crisis of the Euro - Causes and Therapies

Source: Datastream, Eurostat, (H/T Joe Weisenthal, Business Insider)

Γράφημα 3: Ανεργία ΕΕ – Πηγή: Societe Generale

Η συντριβή των μισθών συντείνει στην ανάκτηση ενός μέρους της χαμένης ανταγωνιστικότητας, αλλά η Γερμανία συνεχίζει να μην επιτρέπει αυξήσεις στους δικούς της μισθούς. Άρα τα έλλειμμα ανταγωνιστικότητας παραμένει σοβαρό και οι χώρες που είχαν απώλειες θα πρέπει να συνεχίσουν τις μειώσεις μισθών. Ακόμα και όταν καλύψουν το έλλειμμα, θα πρέπει να κρατήσουν την αύξηση του μισθολογικού κόστους κάτω από τη Γερμανία για χρόνια, αν θέλουν να κερδίσουν ανταγωνιστικότητα. Η πολιτική αυτή δημιουργεί τεράστιες κοινωνικές εντάσεις, καθώς μεταφέρει την πίεση στα εργατικά στρώματα.

Η περίπτωση της Ιρλανδίας, όπου υπήρξε μικρή αύξηση του ΑΕΠ το 2012 μετά από πέντε χρόνια ύφεσης, είναι παραπλανητική. Η αύξηση οφείλεται στο τεράστιο ποσοστό των εξαγωγών ως προς το ΑΕΠ (πάνω από 100%) που προφανώς δεν ισχύει για την Κύπρο. Επομένως η ανάκαμψη στην Κύπρο θα είναι ακόμη δυσκολότερη, μέχρι να είναι σε θέση να ενισχύσει τον εξαγωγικό της τομέα. Ακόμη και στην Ιρλανδία όμως, η ανεργία παραμένει πολύ υψηλή, το διαθέσιμο εισόδημα έχει καταρρεύσει και οι προοπτικές ανάπτυξης δεν είναι καλές.

Παρόλο που η Γερμανία κυριαρχεί τη στιγμή αυτή στην Ευρωζώνη, η κυριαρχία της είναι πιο εύθραυστη παρά ποτέ. Το κενό ανταγωνιστικότητας με την περιφέρεια παραμένει μεγάλο, ενώ σταδιακά γίνεται εμφανές στη Γαλλία και την Ιταλία, απειλώντας να τις παρασύρει σε πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής. Αν

ολόκληρη η ΟΝΕ μπει σε πορεία λιτότητας και περικοπής μισθών, η οικονομική καταστροφή που θα προκύψει θα δημιουργήσει γιγαντιαίες κοινωνικές εντάσεις. Αν πάλι το κενό ανταγωνιστικότητας με τη Γαλλία και την Ιταλία δεν καλυφθεί, οι δύο αυτές χώρες θα έχουν μεγάλα εξωτερικά ελλείμματα. Χωρίς αλλαγή των υφιστάμενων συνθηκών αναμένεται ότι στο επόμενο χρονικό διάστημα θα υπάρξουν διαδικασίες αλλαγής του χαρακτήρα της νομισματικής ένωσης.

Οικονομική Διακυβέρνηση Ευρωζώνης:

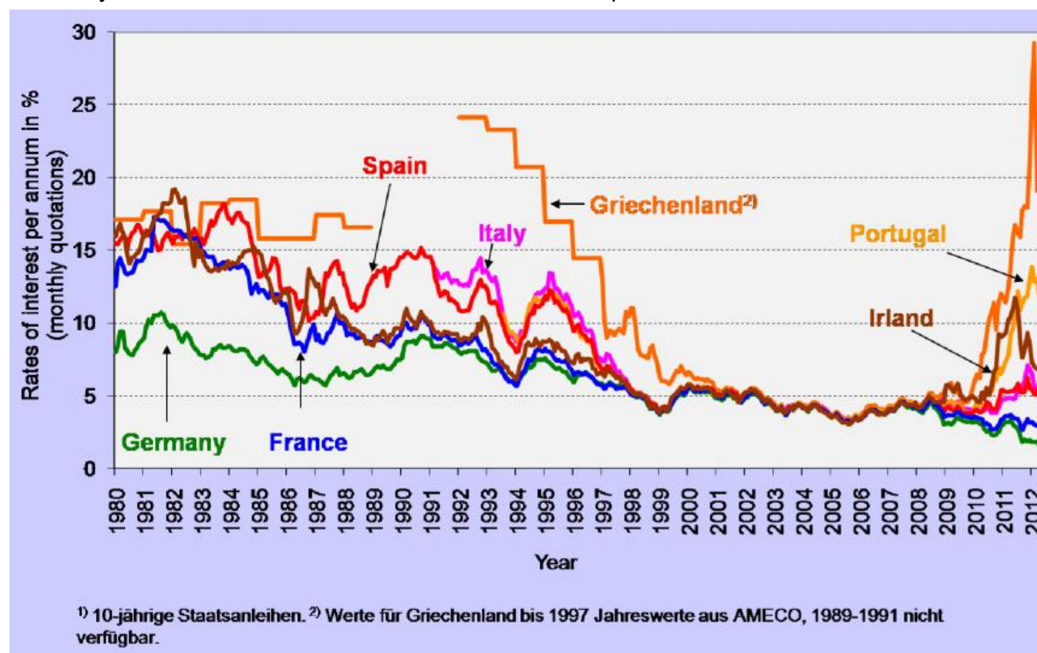
Αυτή η απόκλιση μεταξύ Βορρά και Νότου έχει εντείνει την ανάγκη ελέγχου της οικονομικής πολιτικής των κρατών μελών του ευρώ και την εφαρμογή ενιαίας οικονομικής πολιτικής.

Η οικονομική κρίση του 2008 επέφερε σημαντικές αλλαγές στην προσέγγιση των οικονομικών πολιτικών της ΕΕ. Πριν από την οικονομική κρίση του 2008, η ΕΕ βάσιζε την πολιτική της κατεύθυνση κυρίως στο συντονισμό της οικονομικής πολιτικής όπως αναφέρεται αυτή στα άρθρα 120 και 121 της Συνθήκης Λειτουργίας της ΕΕ. Αυτός ο συντονισμός βασιζόταν αφενός στην ενιαία αγορά, στην ελευθερία κίνησης προσώπων και κεφαλαίων και αφετέρου στο κοινό νόμισμα.

Ως απότοκο της οικονομικής κρίσης, η ΕΕ βρήκε την ευκαιρία να ενισχύσει την οικονομική ολοκλήρωση της θέτοντας πλέον ξεκάθαρα την ανάγκη να υπάρξει πολιτική μετακίνηση από την αρχή του συντονισμού οικονομικής πολιτικής στην αρχή του καθορισμού οικονομικής πολιτικής. Η πολιτική ερμηνεία πίσω από αυτό το στόχο είναι προϊόν της άνωθεν ανάλυσης για το ευρώ. Οι αποκλίσεις μεταξύ των οικονομιών κρίνεται από την ΕΕ ότι μπορούν να χειραγωγηθούν και να περιορίσουν την απόκλιση μεταξύ Βορρά και Νότου μόνο εφόσον περιοριστεί στο ελάχιστον η δυνατότητα απόκλισης των οικονομιών, ιδιαίτερα αυτών με κοινό νόμισμα, από αυτό που κρίνει η ΕΕ ως το ορθό μοντέλο οικονομικής πολιτικής ανεξαρτήτως των ιδιαιτεροτήτων και των κοινωνικών χαρακτηριστικών της κάθε οικονομίας. Αυτό δεν προκλήθηκε μόνο από την ανάγκη καταπολέμησης της κρίσης, αλλά και από τις ιδεολογικές προσεγγίσεις εντός της ΕΕ και τις ευρύτερες πολιτικές επιδιώξεις για ενίσχυση της ομοσπονδοποίησης της ΕΕ, όπως αυτή θα υλοποιηθεί διαμέσου μια οιονεί κοινοτικής οικονομικής πολιτικής.

Η πραγματικότητα όμως είναι διαφορετική αφού η κρίση έχει επαναφέρει στο προσκήνιο μια τρομακτική διαδικασία απόκλισης αντί σύγκλισης των οικονομιών όπως φαίνονται στο γράφημα 4.

Γράφημα 4: Βασικά επιτόκια – Πηγή: Παρουσίαση H. Flassbeck (November 2012) - The Systemic Crisis of the Euro - Causes and Therapies

Η αλλαγή της οικονομικής πολιτικής που θέλει να ακολουθήσει πλέον η ΕΕ, ιδιαίτερα αναφορικά με την Ευρωζώνη, αποτυπώθηκε στη σύνοδο Κορυφής της 28ης – 29ης Ιουνίου του 2012 στην προσπάθεια εξεύρεσης λύσης στην διογκούμενη κρίση που παρουσιαζόταν στην Ευρωζώνη. Η ΕΕ εκπόνησε σχέδιο δράσης[14] που έχει ετοιμαστεί από τον Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ζ. Μπαρόσο, τον Πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Χ. βαν Ρομπαί, το Διοικητή της ΕΚΤ Μ. Ντράγκι και τον Πρόεδρο του Eurogroup Ζ.Τρισέ για τη δημιουργία οικονομικής – πολιτικής ένωσης.

Το σχέδιο αποτελείται από τέσσερις άξονες δράσης:

- **Δημιουργία τραπεζικής ένωσης - Χρηματοπιστωτικός τομέας:** Επί του παρόντος η χρηματοοικονομική εποπτεία ασκείται από τις Κεντρικές

[14] European Commision (November 2012) - COM(2012) 777 final, A blueprint for a deep and genuine economic and monetary union

Τράπεζες του κάθε κράτους μέλους. Στόχος της πρότασης είναι η μεταφορά της ευθύνης σε ευρωπαϊκό επίπεδο (στην ΕΚΤ) ώστε να υπάρχει ευρωπαϊκός έλεγχος για την αδειοδότηση, λειτουργία και εποπτεία των τραπεζών. Ως εκ τούτου τα βήματα που θα ακολουθηθούν θα περιορίσουν ακόμα περαιτέρω τη δυνατότητα του τραπεζικού τομέα να λειτουργεί ως αναπτυξιακό εργαλείο, αφού η ένταση του εποπτικού πλαισίου θα αφαιρέσει ρευστότητα από την αγορά με αποτέλεσμα να παρουσιάζονται φαινόμενα όπως αυτά της Κύπρου.

- **Δημοσιονομική ένωση:** Το κεντρικό σημείο του στόχου είναι η κοινή διαχείριση του δημοσίου χρέους των Κρατών Μελών της Ευρωζώνης. Η δημοσιονομική ένωση όπως περιγράφεται περιλαμβάνει καθορισμό οροφής στους προϋπολογισμούς του κάθε κράτους μέλους και αύξηση του δημόσιου χρέους μόνο μετά από συγκατάθεση από την ΕΕ. Περιλαμβάνει ακόμα φορολογικό συντονισμό καταργώντας τον φορολογικό ανταγωνισμό μεταξύ των κρατών μελών, βήμα που θα σημαίνει φορολογική εναρμόνιση μεταξύ των Κρατών Μελών με ό,τι συνεπάγεται για το φορολογικό πλαίσιο της Κύπρου.
- **Κοινή οικονομική πολιτική:** Ήδη έχει εγκριθεί προς αυτή την κατεύθυνση ένα πολύ φιλόδοξο για την ΕΕ νομικό πλαίσιο που περιλαμβάνει ενίσχυση της οικονομικής διακυβέρνησης (ευρωπαϊκό εξάμηνο, έξι (6) νομοθεσίες για την οικονομική διακυβέρνηση, ενίσχυση του συμφώνου σταθερότητας) ενώ πρόκειται να εγκριθούν ακόμα δύο (2) νομοθεσίες που ουσιαστικά δίνουν τη δυνατότητα στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή να τροποποιεί τους προϋπολογισμούς των κρατών μελών του ευρώ αν κρίνει ότι δεν είναι συμβατοί με τους στόχους του ευρώ.
- **Πολιτική ολοκλήρωση:** Η σταδιακή ολοκλήρωση μιας δημοσιονομικής ένωσης θα μεταφέρει και το βάρος των αποφάσεων σε κοινοτικό επίπεδο. Ως εκ τούτου θα πρέπει να υπάρξει ενίσχυση των μηχανισμών συνεργασίας του Ευρωπαϊκού κοινοβουλίου με τα εθνικά Κοινοβούλια, καθώς και των θεσμών οικονομικής πολιτικής της ΕΕ.

Από το πιο πάνω σχέδιο δράσης συνάγεται ότι σε πολιτικό επίπεδο ολοένα και πιο έντονες είναι οι προσπάθειες για αναδιαμόρφωση του τρόπου λήψης αποφάσεων οικονομικής πολιτικής. Η εκτίμηση είναι ότι τα κράτη μέλη δεν θα πρέπει να αποφασίζουν πλέον από μόνα τους, αφού σύμφωνα με την ΕΕ η δυνατότητα του κάθε κράτους να ακολουθεί διαφορετική πολιτική δημιουργεί τεράστια προβλήματα στην οικονομική ολοκλήρωση. Για την Κύπρο αυτό σημαίνει περαιτέρω

στραγγαλισμό ως προς την οικονομική πολιτική που θα ακολουθεί αφού λόγω του μεγέθους δεν μπορεί επί της ουσίας να καθορίζει παρά μόνο να ακολουθεί οικονομική πολιτική.

Η πλήρης οικονομική εναρμόνιση περιλαμβάνει εφαρμογή πολιτικών όπως η σύγκλιση των φορολογικών συστημάτων και κατ' επέκταση η αφαίρεση της δυνατότητας καθορισμού προοδευτικής φορολογικής πολιτικής στα Κράτη Μέλη. Ιδιαίτερα για την Κύπρο, η φορολογική εναρμόνιση θα σημαίνει και την πλήρη αναμόρφωση της οικονομικής πολιτικής της χώρας και της προσαρμογής της σε ένα εντελώς διαφορετικό μοντέλο ανάπτυξης. Στα πλαίσια της υφιστάμενης κρίσης μια τέτοια οικονομική αναδιάρθρωση θα σημαίνει και την όξυνση της κοινωνικής ανισότητας στα εσωτερικά των κρατών μελών.

Συνολικά η οικονομική ενοποίηση αποτελεί ορόσημο για την οργάνωση των κρατών μελών του ευρώ και δεν αγγίζει μόνο την οικονομική πτυχή του ζητήματος αλλά θα επεκτείνεται πλέον σε ζητήματα ιθαγένειας (ευρωπαϊκή έναντι εθνικής ταυτότητας), εργασίας, εξωτερικής πολιτικής και το κυριότερο σε ζητήματα πολιτικού ελέγχου και εκπροσώπησης.

Αποτελέσματα του μνημονίου σε άλλες χώρες:

Πέραν των εκτιμήσεων για το μελλοντικό πλαίσιο δράσης του ευρώ, το παρελθόν μας δίνει σημαντικά δεδομένα ως προς τις συνέπειες εφαρμογής το μνημονίων στις χώρες του ευρώ

Ελλάδα: Αν και η περίπτωση της Ελλάδας είναι διαφορετική ως προς τις πτυχές που οδήγησαν τη χώρα να αποταθεί στους Ευρωπαϊκούς Μηχανισμούς Στήριξης εντούτοις όπως θα δούμε και πιο κάτω ο στόχος που μπαίνει σε κάθε περίπτωση είναι κοινός. Να θυμίσουμε ότι η Ελλάδα εισήλθε σε πρόγραμμα το 2010 και αναγκάστηκε να προχωρήσει σε κούρεμα εξωτερικού χρέους για να θέσει το πρόγραμμα σε «βιώσιμη» τροχιά.

- Α.Ε.Π: Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Ελλάδα σημείωσε πτώση 18,4 ποσοστιαίων μονάδων από το 2010 μέχρι σήμερα και αναμένεται να σημειώσει περαιτέρω μείωση 4,4% το 2013 με βάση τις προβλέψεις της

Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας. Αυτό σημαίνει ότι η Ελληνική Οικονομία μειώθηκε σχεδόν κατά ένα τέταρτο την τελευταία τριετία.

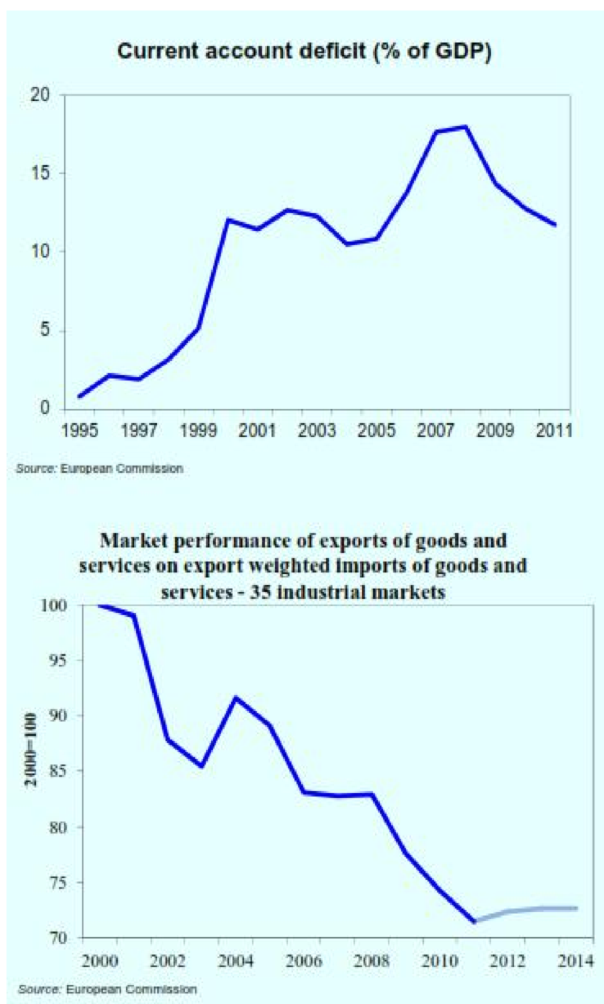
- Δημόσια Οικονομικά: Το Χρέος εκτινάχθηκε στο 170% του ΑΕΠ (και λόγω ύφεσης) το 2011 ενώ μετά το περιβόητο κούρεμα σημείωσε κάμψη 10 μονάδων για να επανέλθει λόγω ύφεσης εκ νέου στο 173,5% του ΑΕΠ. Το δημοσιονομικό έλλειμμα μετά την εκτίναξη του σε διψήφια νούμερα το 2009 – 2010, έκλεισε το 2012 στο 6,6% ενώ η πρόβλεψη που μάλλον θα αναπροσαρμοστεί λόγω ύφεσης για το 2013 είναι ότι θα περιοριστεί στο 4,6%.
- Ανταγωνιστικότητα: Ο στόχος ανάκτησης της ανταγωνιστικότητας μάλλον δεν επιβεβαιώνεται από τα στοιχεία. Το παγκόσμιο μερίδιο εξαγωγών σημείωσε τεράστια κάμψη, πέραν των πενήντα ποσοστιαίων μονάδων σε σχέση με την προηγούμενη πενταετία αποτυπώνοντας την ουσιαστική απώλεια ανταγωνιστικότητας της Ελληνικής οικονομίας. Να σημειώσουμε ότι πριν από την εισαγωγή του ευρώ στην Ελλάδα το μερίδιο των ελληνικών εξαγωγών παγκόσμια σημείωνε συστηματική άνοδο. Ως επακόλουθο ακολουθείται μετά τη σύναψη του Μνημονίου μια πολιτική μείωσης του μοναδιαίου κόστους εργασίας ώστε να υπάρξει μείωση 17,5% την περίοδο 2011 – 2015. Επίσης με βάση τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής[15] η μείωση στους μισθούς των υπαλλήλων του ιδιωτικού τομέα αναμένεται να ανέλθει στο 24,3% για την περίοδο 2012 – 2014.
- Πραγματική Οικονομία: Η ύφεση έχει επηρεάσει άμεσα την πραγματική οικονομία αφού την περίοδο 2010 – 2011 οι τιμές στην αγορά ακινήτων σημείωσαν κάμψη πέραν του 10%. Επίσης οι δημόσιες δαπάνες για την υγεία σημείωσαν πτώση κατά 25% - 1 δις ευρώ το 2012 και αναμένεται να μειωθούν κατά ακόμα 800 εκ. στα επόμενα χρόνια με αποτέλεσμα να ανέλθουν στο μισό σε σχέση με το 2011[16].
- Κοινωνικές Συνέπειες: Η προσπάθεια για «ανάκτηση» της χαμένης ανταγωνιστικότητας έχει επιφέρει πολύ σοβαρές κοινωνικές συνέπειες. Με βάση τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας η ανεργία έχει

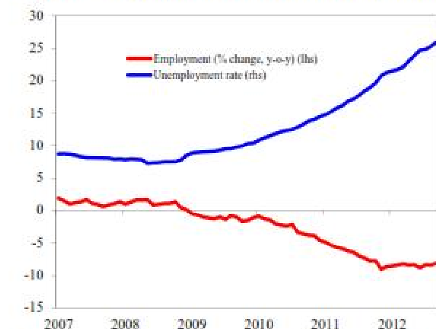
[15] DG EcFin, European Commission Occasional Papers 123 (December 2012) - The economic adjustment programme for Greece. First Review, pg 10

[16] ο.π, σελ 8

ξεπεράσει το 24% το 2012 ενώ ένας στους δυο νέους 55,4% ήταν άνεργος το 2012. Το κυριότερο όμως αφορά την απώλεια εισοδήματος των νοικοκυριών αφού σύμφωνα με έρευνα της εταιρείας Marc[17] τα ελληνικά νοικοκυριά έχουν απωλέσει κατά μέσο όρο 38% του εισοδήματος του μέχρι σήμερα ενώ δεν φαίνεται να υπάρχουν τάσεις σοβαρής βελτίωσης.

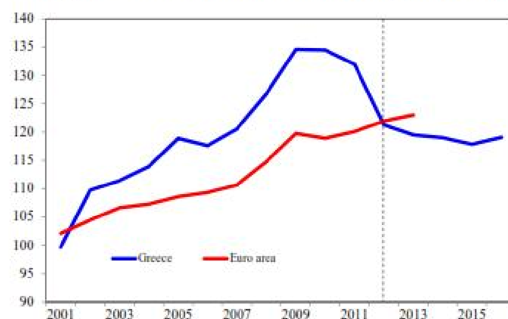

Graph 8. Employment and unemployment rate

Source : EL.STAT (Labour force survey; these data may slightly differ from national accounts data which appear in other tables of this report).

Graph 9. Nominal unit labour cost (2000=100)

Source : Commission services.

[17] http://greece.greekreporter.com/2013/02/07/austerity-cuts-greek-household-income-38/

Πορτογαλία : Όμοια πορεία με την Ελλάδα ακολουθεί και η Πορτογαλία. Συνεχής ύφεση, αύξηση της ανεργίας και αδυναμία αποκατάστασης του ελλείμματος ανταγωνιστικότητας. Η Πορτογαλία εντάχθηκε στο μνημόνιο το 2011. Σε πρόσφατη μάλιστα απόφαση του το Ανώτατο Δικαστήριο της Πορτογαλίας, έκρινε αντισυνταγματικά τα τέσσερα από τα εννέα βασικά μέτρα του Προγράμματος προσαρμογής στο οποίο είχε καταλήξει Κυβέρνηση της Δεξιάς με την Τρόικα για τον προϋπολογισμό του 2013. Το Πρόγραμμα προνοούσε περικοπές αξίας 5δις Ευρώ και εκτιμάται ότι η απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου θα επηρεάσει το 20% του Προγράμματος. Τα μέτρα που κρίθηκαν αντισυνταγματικά αφορούν τις περικοπές στο ανεργιακό επίδομα, στα συνταξιοδοτικά δικαιώματα τόσο στον ιδιωτικό όσο και στον δημόσιο τομέα, καθώς και στην άδεια ασθενείας.

- Α.Ε.Π: Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της σημείωσε πτώση 1,6% το 2011, ωστόσο το 2012 έμελλε να σημειώσει τη χειρότερη ύφεση στην Πορτογαλία μετά το 1975 αφού το ΑΕΠ μειώθηκε κατά 6,4% σύμφωνα με τα στοιχεία του Εθνικού Ινστιτούτου Στατιστικής της Πορτογαλίας[18] και παρά τις αρχικές εκτιμήσεις για ύφεση 5% από την Τρόικα. Το 2013 αναμένεται να συνεχίσει την ύφεση στο 3,2%[19].
- Δημόσια Οικονομικά: Το δημόσιο χρέος από το βιώσιμο επίπεδο του 93,4% προ μνημονίου έχει σήμερα αυξηθεί στο 123,6% σύμφωνα με τις αναλύσεις του Εθνικού Ινστιτούτου Στατιστικής της Πορτογαλίας ενώ αναμένεται να αυξηθεί περαιτέρω το 2013. Ανάλογη είναι και η πορεία του δημοσιονομικού ελλείμματος που αν και περιορίστηκε από τα διψήφια νούμερα προ μνημονίου συνεχίζει να κυμαίνεται κοντά στο 5% ετησίως. Ενδεικτικό είναι ότι για το 2013 ο αρχικός στόχος του 5,5%[20] δημοσιονομικό έλλειμμα όχι μόνο δεν θα επιτευχθεί αλλά λόγω της ύφεσης το δημοσιονομικό έλλειμμα θα ανέλθει στο 6,4%, παρά τα αντιλαϊκά μέτρα που λαμβάνονται κάθε χρόνο για μείωση του.

---

[18]http://www.portugaldailyview.com/whats-new/statistics-agency-debt-tops-e200bn-gdp-confirmed-at-6-4-in-2012

[19] http://euobserver.com/economic/119729

[20]http://www.irishtimes.com/business/economy/europe/portugal-court-rejects-austerity-measures-1.1351938

- Ανταγωνιστικότητα: Όμοια με την Ελλάδα είναι τα στοιχεία για την Πορτογαλία. Το παγκόσμιο μερίδιο εξαγωγών σημείωσε ανάλογη κάμψη στη μετά ευρώ εποχή, ενώ σημαντική ήταν η μείωση του μοναδιαίου κόστους εργασίας κατά 6% την τελευταία τριετία. Αντίστοιχα με βάση τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής[21] η μείωση στους μισθούς των υπαλλήλων του ιδιωτικού τομέα αναμένεται να ανέλθει στο 23,4% για την περίοδο 2011 – 2014. Χαρακτηριστικό είναι ότι σήμερα ο κατώτατος μισθός είναι €485. Για να μπορέσει η Κυπριακή οικονομία να ανταγωνιστεί το συγκεκριμένο μισθολογικό κόστος πρέπει να δεχθεί μείωση μισθών 47,5% από τα €924 ευρώ που είναι σήμερα στην Κύπρο.
- Πραγματική Οικονομία: οι συνολικές περικοπές στον προϋπολογισμό για τη διετία 2011 – 2012 ξεπέρασαν το 15%[22] επηρεάζοντας αντίστοιχα την εσωτερική ζήτηση που σημείωσε ανάλογη κάμψη την περίοδο 2011 – 2013.[23]
- Κοινωνικές Συνέπειες: Η ανεργία έχει ξεπεράσει ήδη το 15% και οι αναφορές κάνουν λόγο για ανεργία 19%[24], ενώ σύμφωνα με τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας στους νέους έχει φθάσει στο 37%. Ήδη, έχουν χάσει τη δουλεία τους στο δημόσιο πέραν των 50 χιλιάδων που αντιστοιχεί στο 10%[25]. Σήμερα ο κατώτατος μισθός πείνας έπεσε στα 485 Ευρώ.

Ιρλανδία: Η τρίτη χώρα της Ευρωζώνης που βρίσκεται σε πρόγραμμα είναι η Ιρλανδία, από το Φθινόπωρο του 2010 και αφού είχε παρουσιάσει ανάλογα φαινόμενα με την Κύπρο ο τραπεζικός τομέας της Ιρλανδίας. Ωστόσο θα πρέπει να σημειωθεί προκαταρτικά ότι ο ισχυρός εξαγωγικός τομέας της Ιρλανδίας κατάφερε να

---

[21] DG EcFin, European Commission Occasional Papers 124 (Autumn 2012) - The Economic Adjustment Programme for Portugal Sixth Review – Autumn 2012, pg 43

[22] Ο.π.

[23] Ο.π., σελ 41

[24] http://euobserver.com/economic/119729

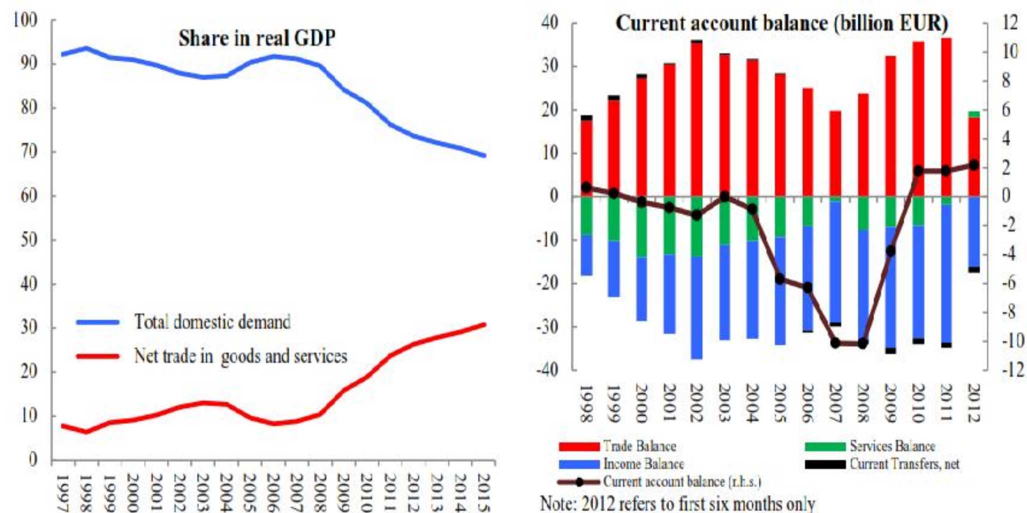
[25] http://www.portugaldailyview.com/whats-new/state-reform-50000-public-sector-jobs-lost-in-last-two-years

αντισταθμίσει ένα σημαντικό κομμάτι της ύφεσης, χωρίς ωστόσο να μπορέσει να αντιστρέψει τη συνολική εικόνα.

Για την Κύπρο δυστυχώς η εικόνα είναι πολύ πιο δύσκολη λόγω των τεράστιων εμπορικών ελλειμμάτων, απότοκο και της εκτροπής εμπορίου μετά την είσοδο στο ευρώ λόγω των φθηνότερων ευρωπαϊκών αγαθών έναντι των κυπριακών.

- Α.Ε.Π: Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Ιρλανδίας όπως είπαμε και πιο πάνω σημείωσε θετικούς ρυθμούς περί το 1% μετά το 2010 λόγω του ισχυρού εξαγωγικού τομέα της Ιρλανδίας. Όπως φαίνεται και στο πιο κάτω γράφημα 6, μετά το 2010 το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών σημείωσε σημαντική μεταστροφή από τα ελλείμματα του 2007 λόγω τραπεζικών εργασιών στα πλεονάσματα μετά το 2010 λόγω στροφής της οικονομίας προς το εξαγωγικό εμπόριο. Ωστόσο όπως θα δούμε πιο κάτω, το γεγονός ότι ο τραπεζικός τομέας στηρίχθηκε εξ ολοκλήρου από την Τρόικα (bail out) μεταφέρθηκε στο δημόσιο χρέος ενώ παρά τους θετικούς ρυθμούς λόγω των εξαγωγών οι κοινωνικές συνθήκες εντός Ιρλανδίας χειροτέρευσαν αισθητά.

Γράφημα 6[26]- Πηγή Ευρωπαϊκή Επιτροπή

[26] DG EcFin, European Commission Occasional Papers 127 (Autumn 2012) - The Economic Adjustment Programme for Ireland Autumn Review – Autumn 2012, pg 43

- Δημόσια Οικονομικά: Το δημόσιο χρέος από το 44,5% του 2008 ακολούθησε μια εκρηκτική πορεία και σήμερα ξεπερνά το 122%, ακολουθώντας μια συνεχή ανοδική τάση. Ιδιαίτερα όμως αρνητικά είναι τα επίπεδα του δημοσιονομικού ελλείμματος που τροφοδότησαν την αύξηση του Δημοσίου χρέους. Την χρονιά υπογραφής του μνημονίου το έλλειμμα εκτινάχθηκε στο 30,9% λόγω εσωτερίκευσης της στήριξης των τραπεζών ενώ και τα επόμενα χρόνια η Ιρλανδία συνέχισε να διατηρεί τα υψηλότερα ελλείμματα στην Ευρωζώνη.
- Ανταγωνιστικότητα: Πέραν του ισχυρού εξαγωγικού τομέα, το μοναδιαίο εργατικό κόστος σημείωσε πτώση κατά 10% τα πρώτα δυο χρόνια του μνημονίου με βάση τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας, που μεταφράστηκε σε μείωση της δαπάνης για μισθούς στον προϋπολογισμό 11,5% το 2013 σε σχέση με το 2009, προ μνημονίου[27].
- Πραγματική Οικονομία: Η ύφεση στον τραπεζικό τομέα τερμάτισε την φούσκα των ακινήτων καταγράφοντας πτώση στο δείκτη ακινήτων πέραν των 45 μονάδων την περίοδο 2008 – 2011, με βάση τα στοιχεία της Ευρ. Στατιστικής Υπηρεσίας.
- Κοινωνικές Συνέπειες: Η ανεργία είναι κοντά στο 15%, ενώ το μεγαλύτερο μέρος αποτελεί η μακροχρόνια ανεργία. Στους νέους η ανεργία έχει ξεπεράσει το 30%.

Συμπεράσματα

1. **Η ίδια η ευρωζώνη δημιουργεί κύκλο ύφεσης – αύξησης του δημοσίου χρέους που οδηγεί τις χώρες στην κοινωνική εξαθλίωση.**
2. **Η αλματώδης άνοδος του ευρώ πριν από την κρίση δημιούργησε μια επίπλαστη ευημερία στην ΟΝΕ, ωστόσο η κρίση ανέδειξε τις εγγενείς αδυναμίες του νομίσματος.**
3. **Η ανεργία και η περικοπή μισθών δεν μπορούν ν' αντιμετωπιστούν στο υφιστάμενο πλαίσιο του ευρώ μιας και θα διαιωνίζεται μια συνεχής απόκλιση ανταγωνιστικότητας, όσο σκληρά μέτρα και αν παρθούν, μεταξύ Βορρά και Νότου.**

---

[27] Ο.π, σελ. 53

4. Το κενό ανταγωνιστικότητας με την περιφέρεια παραμένει μεγάλο, ενώ σταδιακά γίνεται πιο εμφανές στη Γαλλία και την Ιταλία. Στις συνθήκες αυτές, αν το κενό δεν καλυφθεί θα υπάρξουν στο επόμενο χρονικό διάστημα διαδικασίες αλλαγής του χαρακτήρα της νομισματικής ένωσης.
5. Εντός της ΕΕ, τα βήματα για ενίσχυση της οικονομικής διακυβέρνησης και η ολοκλήρωση της οικονομικής ενοποίησης θα περιορίσουν στο ελάχιστο τη δυνατότητα σχεδιασμού ανεξάρτητης οικονομικής πολιτικής από τα κράτη μέλη.
6. Επίσης αναμένεται ότι στο μέλλον θα τεθούν ζητήματα ιδιαίτερα ευαίσθητα για την οικονομική ανάπτυξη της Κύπρου, όπως η φορολογική εναρμόνιση και η περαιτέρω αύξηση των φορολογικών συντελεστών.
7. Ιδιαίτερα για την Κύπρο, η πορεία εντός ευρώ θα σημαίνει περαιτέρω στραγγαλισμό ως προς την οικονομική πολιτική.
8. Η εφαρμογή των μνημονίων σε άλλες χώρες έχει κοινά χαρακτηριστικά:

- **Συνεχής ύφεση παρά τις συνεχιζόμενες περικοπές του εργατικού κόστους.**
- **Σημαντική αύξηση του δημόσιου χρέους σε μη διαχειρίσημα επίπεδα, η οποία καλύπτεται με επιπλέον χρηματοδότηση από την ΕΕ. Στην περίπτωση της Ιρλανδίας αν και έχει εν μέρει επιστρέψει στις αγορές αυτό έχει συμβεί ως αποτέλεσμα της αναδιάρθρωσης του χρέους με εικοσαετή ομόλογα δημοσίου.**
- **Σημαντικές περικοπές στο εισόδημα των νοικοκυριών που φθάνει μέχρι και το 25% στην Ελλάδα.**
- **Δραματικές κοινωνικές συνέπειες με την ανεργία να αυξάνεται σε ιστορικά μέγιστα, ιδιαίτερα στους νέους.**

4. Επιπτώσεις από την εφαρμογή του μνημονίου στην Κύπρο

Η σκιαγράφηση του πλαισίου λειτουργίας του ευρώ και των πολιτικών που το συνοδεύουν υποδεικνύει ένα πολύ δύσκολο πλαίσιο εφαρμογής του κυπριακού μνημονίου. Λαμβάνοντας τα πιο πάνω υπόψη θα εκτιμήσουμε τον αντίκτυπο που θα έχει στην Κυπριακή οικονομία η εφαρμογή του μνημονίου. Το περιβάλλον που έχει δημιουργηθεί στις λοιπές χώρες που ακολουθούν δημοσιονομική προσαρμογή υπό την εποπτεία της Τρόικα είναι σημείο αναφοράς.

Θα πρέπει εκ προοιμίου να σημειωθεί ότι η Κυπριακή Οικονομία έχει ισχυρές ενδογενείς αδυναμίες που κάνουν την προσαρμογή ακόμα πιο δύσκολη. Πιο συγκεκριμένα:

- Έχει βασίσει την ανάπτυξη των τελευταίων χρόνων σε δυο ουσιαστικά τομείς, τις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες και τον τουρισμό, χωρίς σοβαρή βιομηχανική βάση. Ως αποτέλεσμα η απόφαση του Eurougroup της 15ης Μαρτίου να μειώσει άμεσα στο μισό τον τραπεζικό τομέα επηρεάζει σημαντικά τη δυνατότητα της Κυπριακής οικονομίας να παράγει πλούτο.
- Η απουσία βιομηχανικής βάσης,(μόλις 6,6% του ΑΕΠ) θέτει σε πολύ πιο δυσμενή θέση την Κύπρο από τις υπόλοιπες οικονομίες της Ευρωζώνης ως προς τη δυνατότητα να αντισταθμίσει αυτές τις επιπτώσεις με ανάπτυξη άλλων τομέων.
- Είναι φανερό ότι αυτό που χρειάζεται η Κύπρος είναι συνολικό επανασχεδιασμό του οικονομικού της μοντέλου ώστε να μπορέσει να αποκαταστήσει την απώλεια του τραπεζικού τομέα. Για να μπορέσει όμως να βελτιώσει την ανταγωνιστική τη θέση χρειάζεται το σύνολο των εργαλείων που διαθέτει η δημοσιονομική και νομισματική πολιτική ώστε αφενός να βελτιώσει τη θέση της έναντι των οικονομιών κλίμακας και του εργατικού κόστους των ανταγωνιστών της, αλλά παράλληλα να διατηρήσει την κοινωνική συνοχή εντός Κύπρου.

Επιπτώσεις της απόφασης περιορισμού του τραπεζικού τομέα:

Η απόφαση της 15ης Μαρτίου και η συμφωνία δέκα μέρες αργότερα συνιστούν το τέλος του τραπεζικού συστήματος όπως το ξέρουμε στην Κύπρο μέχρι σήμερα. Το πρόγραμμα επιβάλλει βίαιη συρρίκνωση του κυπριακού τραπεζικού συστήματος, αλλά και των παράπλευρων δραστηριοτήτων – λογιστικά γραφεία, νομικές υπηρεσίες, κλπ. Η συρρίκνωση είναι πλέον αναπόφευκτη μετά την κατάρρευση της εμπιστοσύνης διεθνώς, αλλά και την επιβολή περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων. Οι άμεσες επιπτώσεις ως προς την οικονομία σε σχέση με τη μείωση του τραπεζικού τομέα από το 700% στο 350% μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

- Σημαντική απουσία ρευστότητας στην οικονομία λόγω της απομόχλευσης (μείωσης μεγέθους τραπεζών, μείωσης ενεργητικού) που θα ακολουθήσει τη διαδικασία εξυγίανσης του.
- Η απουσία ρευστότητας σε συνδυασμό με τους περιορισμούς στη διακίνηση κεφαλαίων θα οδηγήσει σε πιστωτική ασφυξία για την οικονομία.
- Ως εκ τούτου, και λόγω του ότι η επιχειρηματικότητα στην Κύπρο βασίζεται στην παροχή πίστωσης, θα υπάρξει σημαντική μείωση της επιχειρηματικής δραστηριότητας, πτώχευση επιχειρήσεων και αύξηση των απολύσεων.
- Ταυτόχρονα, η διεθνής δραστηριότητα της Κύπρου θα σημειώσει σημαντική κάμψη λόγω της αδυναμίας προσέλκυσης νέων καταθέσεων από το εξωτερικό και κατ' επέκταση θα επηρεάσει τις ξένες άμεσες επενδύσεις στην Κύπρο, ιδιαίτερα στον τομέα των υπηρεσιών
- Ειδικότερα όμως για την Τράπεζα Κύπρου, οι πιο πάνω εξελίξεις θα δοκιμάσουν ακόμα περισσότερο την ήδη εύθραυστη κεφαλαιουχική της βάση. Σε συνδυασμό με την απορρόφηση του ELA από την Τράπεζα Κύπρου, η αποπληρωμή του οποίου θα αποτελέσει σημαντικό εμπόδιο λόγω της ύφεσης, αλλά και την ανάγκη παροχής περαιτέρω ρευστότητας από την ΕΚΤ, η βιωσιμότητα της Τράπεζας είναι σε οριακό σημείο.
- Μια υπέρμετρη αύξηση της αναγκαίας ρευστότητας από την ΕΚΤ πέραν των κινδύνων για τη βιωσιμότητα της Τράπεζας Κύπρου θα θέσει και σοβαρούς κινδύνους για χρεοκοπία της Κύπρου.
- Για να υπάρξει ανάπτυξη είναι σημαντικό να υπάρξει άρση στους περιορισμούς διακίνησης κεφαλαίων. Ωστόσο το πλαίσιο όπως διαμορφώνεται σήμερα δεν δημιουργεί ικανές συνθήκες άρσης με αποτέλεσμα να εντείνεται το κλίμα ύφεσης σε ένα κύκλο ύφεσης – έλλειψης

εμπιστοσύνης προς το τραπεζικό σύστημα – έλλειψης ρευστότητας. Μόνο η αποκατάσταση επαρκούς ρευστότητας μπορεί να σπάσει την πιο πάνω σχέση, ωστόσο σε αυτό το στάδιο αυτή συνδέεται με παροχή απεριόριστης ρευστότητα από την ΕΚΤ. Η αύξηση του ELA αν και δεν περιλαμβάνεται στο δημόσιο χρέος δημιουργεί σημαντικούς κινδύνους ως προς τη βιωσιμότητα του, αφού επικρέμεται ως δαμόκλειος σπάθα. Αν η τράπεζα δεν επιβιώσει το κράτος ενδεχομένως να καλεστεί εκ νέου να αναλάβει την κάλυψη του ποσού για το ELA, καθιστώντας το χρέος μη βιώσιμο.

- Η υπέρβαση των πιο πάνω εμποδίων στην παροχή ρευστότητας μπορεί να υπερπηδηθεί μόνο με την έκδοση εγχώριου νομίσματος.

Αντίκτυπος της υλοποίησης του μνημονίου:

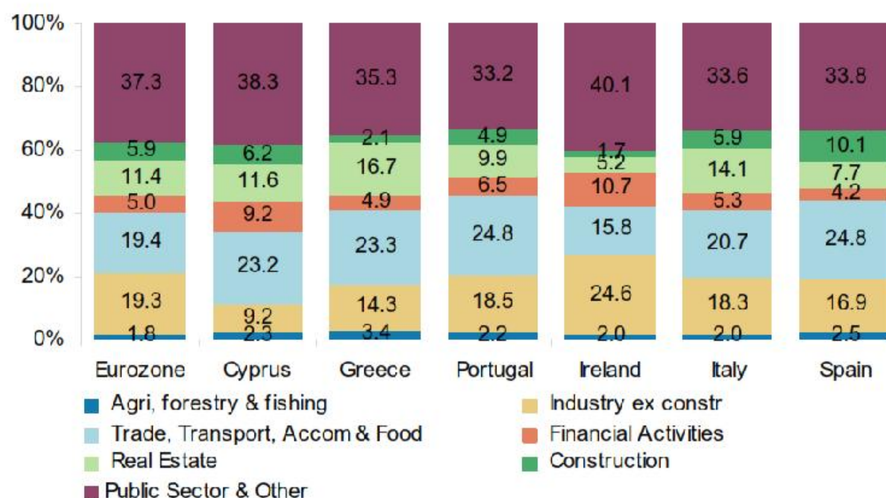
Παράλληλα, το μνημόνιο περιλαμβάνει ένα συνολικό πακέτο δημοσιονομικής προσαρμογής που διαμέσου της λιτότητας θα οδηγήσει στην καταρράκωση της εσωτερικής ζήτησης, σημαντικό μοχλό μέχρι σήμερα της Κυπριακής οικονομίας. Ο συνδυασμός πιστωτικής ασφυξίας, αποδιάρθρωσης των πληρωμών και υποχώρησης της ζήτησης θα χτυπήσει σκληρά την οικονομία.

- **Α.Ε.Π:** Με βάση τις παραδοχές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το ΑΕΠ θα σημειώσει πτώση 8,7% το 2013 και επιπλέον 3,9% το 2014, ένα σύνολο σωρευτικής μείωσης 12,5% σε σχέση με το 2012. Αυτό σημαίνει ότι θα χαθεί το ένα έκτο της παραγωγής σε δύο χρόνια.

  Ωστόσο η εκτίμηση μας είναι ότι η πρόβλεψη για την ύφεση είναι σχετικά αισιόδοξη, αν κρίνει κανείς ότι οι χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες που συμβάλουν στο 9% του ετήσιου ΑΕΠ (βλ. γράφημα) έχουν ουσιαστικά περιοριστεί στο μισό (ο τραπεζικός τομέας ως συνολικό μέγεθος θα μειωθεί από το 700% ΑΕΠ στο 350%). Αυτό συνάγεται μια εν δυνάμει μείωση 4,5% στο ΑΕΠ ανά έτος. Αν λάβουμε υπόψη ότι τόσο ο τομέας του εμπορίου (πλην τουρισμού) που αντιστοιχεί σε 11,3% αλλά και ο ευρύτερος τομέας των κατασκευών και της διαχείρισης ακίνητης περιουσίας που συμβάλει συνολικά κατά 17,8% αναμένεται να σημειώσουν κάμψη τότε διαφαίνεται ότι οι εκτιμήσεις για 8,7% ύφεση φέτος είναι μάλλον συγκρατημένες.

  Όπως παρουσιάζει άλλωστε ο Mats Persson, διευθυντής του Open Europe, μιας ανεξάρτητης δεξαμενής σκέψης με γραφεία στις Βρυξέλλες και στο

Λονδίνο, οι εκτιμήσεις για την Κυπριακή Οικονομία είναι μάλλον αρνητικές και ξεπερνούν το 8% ύφεση[28] .

Source: Eurostat, Morgan Stanley Research

- **Δημόσια Οικονομικά:** Το μνημόνιο παραχωρεί 10 δις πιστωτικό όριο για την Κύπρο, εκ των οποίων τα 4,1 δις θα αναχρηματοδοτήσουν το υφιστάμενο χρέος.

  Τα 3,4 δις θα καλύψουν τα δημοσιονομικά ελλείμματα μέχρι το 2016, λαμβανομένου υπόψη ότι θα υπάρξει υλοποίηση μια σειράς παραδοχών ιδιαίτερα επαχθών για την Κυπριακή οικονομία:

  - ιδιωτικοποιήσεις ύψους 1,4 δις
  - επιπλέον φορολογικά μέτρα 0,6 δις

28 http://blogs.telegraph.co.uk/finance/matspersson/100023894/is-cyprus-turning-into-a-zombie-economy/

- πώληση χρυσού 0,4 δις, ενός μέτρου ιδιαίτερα αρνητικού σε αυτές τις δύσκολες συγκυρίες. Η πώληση χρυσού αποτελεί ουσιαστικά εκποίηση δημόσιου πλούτου.
- τα πιο πάνω μέτρα θα καλύψουν μια αναμενόμενη απώλεια 600 εκ ανά έτος από τα προϋπολογιζόμενα έσοδα λόγω της ύφεσης. Για το 2013 αυτό σημαίνει απώλεια 8% από τα προϋπολογιζόμενα έσοδα
- αν όμως λάβουμε υπόψη ότι οι πρώτες εκτιμήσεις κάνουν λόγο για απόκλιση 20% στα έσοδα τότε δημιουργείται απόκλιση 1 δις στον κρατικό προϋπολογισμό που θα πρέπει είτε να καλυφθεί με πρόσθετα μέτρα είτε να υπάρξει αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος.

Το υπόλοιπο ποσό των 2,5 δις θα παραμείνει ως πιστωτικό υπόλοιπο για την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών αν οι εκτιμήσεις της οικονομίας είναι δυσμενέστερες και υπάρξει πέραν του αναμενόμενου αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Λόγω όμως των ήδη αποκλινουσών προβλέψεων ως προς την ύφεση αναμένεται ότι το ποσό θα καλύψει είτε επιπλέον δημοσιονομικά ελλείμματα είτε θα απορροφηθεί για την κάλυψη επιπλέον κεφαλαιακών αναγκών.

- Με βάση τα πιο πάνω το δημόσιο χρέος θα ανέλθει στο 109% ΑΕΠ για το 2013 ενώ μέχρι το 2015 θα αυξηθεί στο 126,3%. Ωστόσο σε αυτό δεν περιλαμβάνεται το ποσό των 11,4 δις του ELA που περιλαμβάνονται στον ισολογισμό της Κεντρικής Τράπεζας ως επίσης και πρόσθετη ρευστότητα που πιθανόν να αντληθεί. Επίσης δεν περιλαμβάνονται τα 2,5 δις που δίνονται ως πρόνοια για τις τράπεζες αλλά αναμένεται να υπερκαλυφθούν. Αυτά τα δύο ποσά συνηγορούν σε επιπλέον χρέος 70% χωρίς να υπολογίζεται η ανάγκη για επιπλέον ρευστότητα. Αν η Τράπεζα Κύπρου, που έχει φορτωθεί την υποχρέωση του ELA, δεν επιβιώσει τότε το κράτος θα είναι αντιμέτωπο με δημόσιο χρέος πέραν του 200% αν υπολογιστεί και η επίπτωση από τη διολίσθηση των δημοσίων οικονομικών.
- Σε κάθε περίπτωση ακόμα και να μην μεταφερθεί ο ELA στο κράτος, οι προβλέψεις για το δημόσιο χρέος δεν λαμβάνουν επαρκώς τους κινδύνους της ύφεσης και της απώλειας εσόδων του κράτους και στηρίζονται σε ιδιαίτερα αισιόδοξες προβλέψεις ως προς τη δυνατότητα άντλησης πρόσθετων εσόδων για το κράτος. Ως εκ τούτου τίθενται πολύ σοβαρά ερωτηματικά ως προς τη βιωσιμότητα του δημοσίου χρέους με τις υφιστάμενες προβλέψεις.

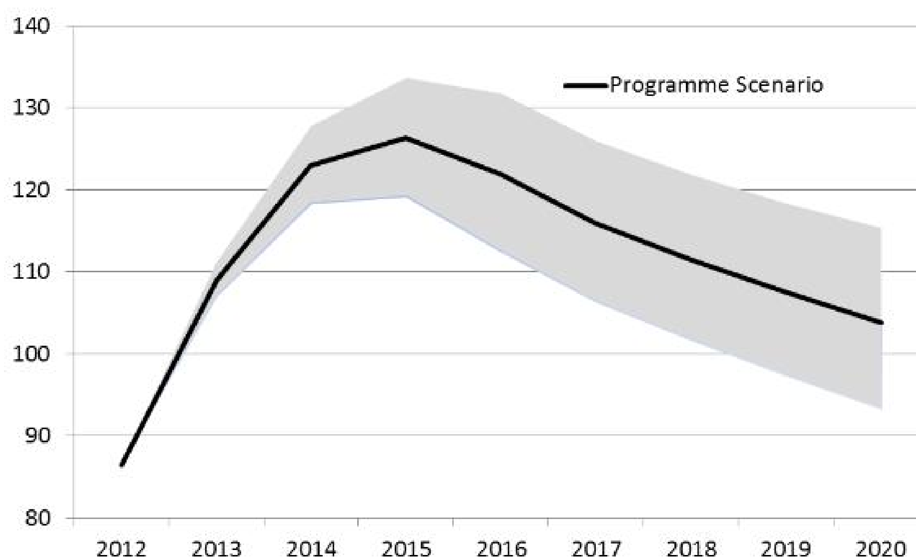
- Με βάση αυτές τις εκτιμήσεις, είναι ορατό το ενδεχόμενο να υπάρξει κούρεμα και στο δημόσιο χρέος επιβαρύνοντας επιπλέον το ήδη βαρύ κλίμα για τους εγχώριους πιστωτές αλλά και για τους Ρώσους καταθέτες.

Προβλέψεις Δημοσίου Χρέους 2012-2016

	2012	2013	2014	2015	2016
Gross debt ratio	**86.5**	**109.0**	**123.0**	**126.3**	**121.9**
Changes in the ratio	*15.4*	*22.4*	*14.0*	*3.3*	*-4.4*
(1) Primary balance	**1.9**	**2.4**	**4.3**	**2.1**	**-1.2**
(2) Snowball effect	**3.3**	**11.4**	**6.8**	**0.5**	**-0.9**
Interest expenditure	*2.9*	*3.6*	*3.6*	*3.6*	*3.7*
Growth effect	*1.8*	*8.3*	*4.4*	*-1.3*	*-2.4*
Inflation effect	*-1.4*	*-0.6*	*-1.2*	*-1.8*	*-2.2*
(3) Stock flow adjustment	**10.2**	**8.6**	**2.9**	**0.6**	**-2.4**

Source: Commission services

Απόκληση στο Δημόσιο χρέος από συνδυασμό αποτυχίας υλοποιήση των στόχων σε σχέση με την ανάπτυξη, τα πρωτογενή πλεονάσματα και το επιτόκιο δανεισμού

. Source: Commission services

- Σε σχέση με τη δημοσιονομική προσαρμογή, τα ελλείμματα θα παραμείνουν ψηλά όπως δείχνει ο πιο κάτω πίνακας. Αυτό όμως που θα πρέπει να σημειωθεί είναι ότι μια απόκλιση στα έσοδα αλλά και στα έξοδα του προϋπολογισμού θα φέρει ξανά στο προσκήνιο την ανάγκη λήψης επιπλέον μέτρων για να καλυφθεί η απόκλιση. Με δεδομένο ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπολογίζει μόλις 600 εκ. ευρώ – (8% των συνολικών εσόδων) το χρόνο απόκλιση στα έσοδα σε σχέση με τον προϋπολογισμό του 2013 αλλά την ίδια

ώρα δημιουργείται τάση για απώλεια σχεδόν ενός πέμπτου των εσόδων, σε συνδυασμό με πιθανή απόκλιση στους στόχους των εξόδων αναμένεται να έρθει στο προσκήνιο η ανάγκη για επιπλέον προσαρμογή.

Μακροοικονομικές προβλέψεις, 2012-16

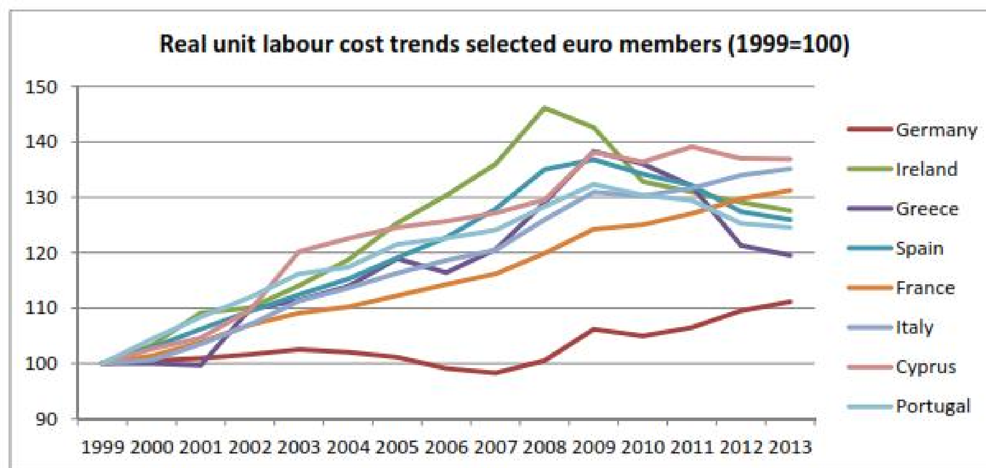
	2012	2013	2014	2015	2016
		Proj.			
Real Economy					
Real GDP	-2,4	-8,7	-3,9	1,1	1,9
Domestic demand	-6,8	-13,9	-5,9	1,0	2,1
Consumption	-2,7	-11,5	-5,1	0,8	1,9
Private consumption	-3,0	-12,2	-5,6	1,6	3,0
Public consumption	-1,7	-9,0	-3,7	-1,7	-1,5
Fixed investment	-23,0	-29,5	-12,0	2,3	3,5
Inventory accumulation 1/	-0,9	0,0	0,0	0,0	0,0
Foreign balance 1/	4,7	5,2	1,6	0,2	-0,1
Exports of goods and services	2,3	-5,0	-2,5	1,7	2,7
Imports of goods and services	-7,2	-16,0	-6,5	1,7	3,3

Δημοσιονομικές προβλέψεις, 2012-2016

		2012	2013	2014	2015	2016
			Proj.			
General government balance (% of GDP)	Mar. 2013 Draft MoU	-5.5*	-6.0	-7.9	-5.7	-2.5
Primary balance (% of GDP)	Mar. 2013 Draft MoU		-2.4	-4.3	-2.1	1.2
Interest payments 1/ (% of GDP)	Mar. 2013 Draft MoU		-3.6	-3.6	-3.6	-3.7
Government gross debt (% of GDP)	Mar. 2013 Draft MoU		109.0	123.0	126.3	121.9

**: Pending validation of April 2013 EDP notification by ESTAT*
1/ final estimates of interest payments will depend on the agreed financing conditions under the ESM and IMF facilities.
Source: Commission services. March 2013 Draft MoU: Data from the draft MoU, as of end-March 2012.

- **Ανταγωνιστικότητα:** Η Κύπρος παρουσιάζει σημαντική απώλεια ανταγωνιστικότητας ως προς το εξωτερικό εμπόριο την τελευταία δεκαετία. Αναμένεται ότι θα απαιτηθεί σημαντική μείωση του μοναδιαίου κόστους εργασίας και του γενικού επιπέδου μισθών ώστε να υπάρξει σημαντική αύξηση της ανταγωνιστικότητας. Ήδη τα στοιχεία δείχνουν απώλεια εισαγωγών κατά 16% το 2013 και επιπλέον 6,5% το 2014 που συνεπάγεται μείωση εισαγωγών πέραν του ενός πέμπτου στην επόμενη διετία. Ταυτόχρονα η δαπάνη για επενδύσεις αναμένεται να μειωθεί κατά 29,5% το 2013 και επιπλέον 12% το 2014.
- Η Κύπρος με βάση τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας στο διπλανό γράφημα έχει το πιο ψηλό μοναδιαίο κόστος εργασίας σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της περιφέρειας. Αυτό θα σημαίνει ότι η πορεία που θα ακολουθήσει εντός μνημονίου θα έχει ως στόχο να περιορίσει το βάρος των μισθών τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα ώστε να υπάρξει εσωτερική υποτίμηση. Η υποτίμηση αναμένεται ότι θα φθάσει το 15% σε σχέση με τις χώρες του Νότου ενώ θα απαιτηθεί επιπλέον 5% για να φθάσει τα επίπεδα της Γερμανίας. Αυτή η υποτίμηση θα μπορούσε να γίνει διαμέσου συναλλαγματικής υποτίμησης του νομίσματος.

Source: Eurostat and Europe Economics[4]

- Πέραν από το κόστος εργασίας, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και η τεχνολογική πρόοδος της οικονομίας και η επίδραση της στο σταθερό κόστος των επιχειρήσεων. Αυτό που παρατηρείται στην Κύπρο είναι μια σημαντική υστέρηση σε σχέση με την υπόλοιπη ευρωζώνη. Παρόλο που η Κύπρος κατέχει το υψηλότερο ποσοστό αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε

σχέση με το πληθυσμό της εντούτοις η δαπάνη για την έρευνα και τεχνολογία είναι η χαμηλότερη στην ΕΕ μαζί με τη Ρουμανία, με μόλις 0,48% του ΑΕΠ. Αν λάβουμε υπόψη ότι στις πρώτες δέκα χώρες παγκοσμίως στις δαπάνες έρευνας και τεχνολογίας, οι τρείς είναι μέλη της ευρωζώνης φαίνεται να υπάρχει αδυναμία αντιστροφής των όρων ανταγωνιστικότητας με χώρες όπως η Γερμανία, η Αυστρία, η Φιλανδία και η Σουηδία.

- **Πραγματική Οικονομία:** Στην αγορά κατοικίας το ακραίο σενάριο της PIMCO, με παραδοχή για μόλις 5,2% ύφεση το 2013 και 2,3% το 2014[29] κατέγραφε πτώση στις τιμές των ακινήτων της τάξης του 25% μέχρι το 2015. Οι νέες εκτιμήσεις για την ύφεση αναμένεται να επηρεάσουν περαιτέρω τις τιμές των ακινήτων, που σε συνδυασμό με την ρευστοποίηση περιουσιών σε μη εξυπηρετούμενα δάνεια της Λαϊκής Τράπεζας αναμένεται να καταγράψουν πρωτοφανή μείωση. Αυτό θα έχει σαφή επίπτωση στις κεφαλαιακές ανάγκες των τραπεζών, γεγονός που υποστηρίζει ακόμα περισσότερο την θέση ότι θα γίνει πλήρης εκμετάλλευση των 2,5 δις επιπλέον πίστωσης από τις τράπεζες και κατ΄ επέκταση θα αυξήσει επιπλέον το δημόσιο χρέος.
- Κοινωνικές Συνέπειες: Όπως και πιο πάνω το ακραίο σενάριο της PIMCO κατέγραφε ανεργία 13,8% για το 2013. Ήδη οι τελευταίες στατιστικές αναφέρουν άνοδο πέραν του 14% και τα νέα δεδομένα στην οικονομία αναμένεται να εξακοντίσουν την ανεργία πέραν του 20%, σε ιστορικά πρωτοφανή επίπεδα. Η μείωση της κατανάλωσης κατά 12,2% το 2013 και κατά επιπλέον 5,6% το 2014 συνιστά το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα μείωσης του βιοτικού επιπέδου κατά αναλογία περίπου ενός πέμπτου.

Συμπεράσματα:

1. **Η προοπτική βαθύτατης ύφεσης και κατακόρυφης ανόδου της ανεργίας το 2013-14 είναι πραγματική.**
2. **Η Κυπριακή Οικονομία έχει ισχυρές ενδογενείς αδυναμίες που κάνουν την προσαρμογή ακόμα πιο δύσκολη**

[29] Επιστολή ΔΚΤ προς την Επ Οικονομικών της Βουλής των Αντιπροσώπων, 28/1/2013, Ειδικό παράρτημα των όρων εντολής του οίκου PIMCO

3. **Η απόφαση της 15ης Μαρτίου και η συμφωνία της 25ης Μαρτίου συνιστούν το τέλος του τραπεζικού συστήματος, με τη σημερινή του μορφή.**
4. **Η απουσία ρευστότητας σε συνδυασμό με τους περιορισμούς στη διακίνηση κεφαλαίων θα οδηγήσουν την οικονομία σε πιστωτική ασφυξία.**
5. **Παράλληλα, το μνημόνιο περιλαμβάνει ένα συνολικό πακέτο δημοσιονομικής προσαρμογής που διαμέσου της λιτότητας θα οδηγήσει στην καταρράκωση της εσωτερικής ζήτησης, σημαντικό μοχλό ανάπτυξης μέχρι σήμερα της Κυπριακής οικονομίας**
6. **Με βάση τις παραδοχές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής θα χαθεί το ένα έκτο της παραγωγής σε δύο χρόνια.**
7. **Το μνημόνιο παραχωρεί 10 δις δανειακή διευκόλυνση και απαιτεί την υλοποίηση μια σειράς παραδοχών ιδιαίτερα επαχθών για την Κυπριακή οικονομία.**
8. **Τίθενται ως εκ τούτου πολύ σοβαρά ερωτηματικά ως προς τη βιωσιμότητα του δημοσίου χρέους με τις υφιστάμενες προβλέψεις, με ορατό το ενδεχόμενο αν κριθεί μη βιώσιμο να υπάρξει κούρεμα και στο δημόσιο χρέος**
9. **Αναμένεται ότι θα απαιτηθεί σημαντική μείωση του κόστους εργασίας και του γενικού επιπέδου μισθών ώστε να υπάρξει σημαντική αύξηση της ανταγωνιστικότητας. Σε συνδυασμό με το υφιστάμενο χάσμα στην τεχνολογική πρόοδο σε σχέση με τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, φαίνεται να υπάρχει αδυναμία αντιστροφής των όρων ανταγωνιστικότητας με χώρες όπως η Γερμανία, η Αυστρία, η Φιλανδία και η Σουηδία.**
10. **Πιθανή είναι η αύξηση της ανεργίας πέραν του 20%, σε ιστορικά πρωτοφανή επίπεδα. Η μείωση της κατανάλωσης κατά 12,2% το 2013 και κατά επιπλέον 5,6% το 2014 συνιστά το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα μείωσης του βιοτικού επιπέδου κατά αναλογία περίπου ενός πέμπτου.**
11. **Ακόμη χειρότερα, το πρόγραμμα δεν προσφέρει καμία πηγή τόνωσης της ζήτησης, ούτε πεδίο ανάπτυξης, για τα επόμενα χρόνια.**
12. **Άρα μετά την απότομη συρρίκνωση της οικονομίας είναι πιθανό να ακολουθήσει μακρά στασιμότητα.**

5. Παράμετροι εξόδου από το ευρώ

Η απόφαση εξόδου από το ευρώ θα πρέπει να δίνει απαντήσεις σε μια σειρά από ερωτήματα που άπτονται όλου του φάσματος της οικονομίας. Η ανάλυση μας θα βασιστεί στην προσπάθεια αξιολόγησης των επιπτώσεων σε πέντε βασικές παραμέτρους της εξόδου από το ευρώ:

- Οικονομικές παράμετροι: τραπεζικό σύστημα, δημόσιο χρέος, συναλλαγματική υποτίμηση και ανταγωνιστικότητα
- Πολιτικές παράμετροι
- Νομικές παράμετροι
- Διαδικαστικές παράμετροι
- Τεχνικές παράμετροι: ισοτιμία, πληθωρισμός, στάση πληρωμών

Η ανάλυση δεν έχει ως αντικείμενο τη διεξοδική επίλυση όλων των ζητημάτων που ανακύπτουν από την έξοδο από το ευρώ αλλά την παρουσίαση των παραμέτρων που πρέπει να εκτιμηθούν και την απόδοση της πραγματικής διάστασης τους.

Οικονομικές Παράμετροι:

Το τραπεζικό σύστημα και η μαζική φυγή κεφαλαίων: Ο Barry Eichengreen, καθηγητής Οικονομικών στο Berkeley, στην κλασσική πλέον μελέτη του "The break-up of the euro area" αναλύει τα εμπόδια τα οποία θα αντιμετώπιζε μια χώρα εάν αποφάσιζε να εγκαταλείψει την ευρωζώνη. Ένα από τα κύρια συμπεράσματά του είναι ότι η απόφαση εξόδου από το ευρώ απαιτεί χρόνο και προετοιμασία και ότι στο διάστημα αυτό η υποψήφια για έξοδο χώρα θα αντιμετώπιζε μαζική φυγή κεφαλαίων η οποία θα επέφερε κατάρρευση του τραπεζικού της συστήματος. Πολλοί οικονομολόγοι, ανάμεσά τους και ο νομπελίστας οικονομολόγος Paul Krugman, βασιζόμενοι στο συμπέρασμα του Eichengreen, θεωρούν ότι η έξοδος από το ευρώ θα ήταν καταστροφική για μια χώρα της ευρωζώνης.

Ο Krugman, όμως, αναθεώρησε το συμπέρασμα αυτό σε άρθρο του με αφορμή την απομείωση του ελληνικού χρέους. Ο λόγος όπως γράφει στο άρθρο είναι απλός :" το επιχείρημα του Eichengreen αποτελεί λόγο για να μην προγραμματίσει μια χώρα την έξοδό της από το ευρώ. Τι γίνεται όμως αν έτσι κι αλλιώς η χώρα βρίσκεται ήδη σε σοβαρή οικονομική κρίση και οι τράπεζες της απειλούνται. Σε μια τέτοια περίπτωση η απόφαση δεν βρίσκεται πλέον στα χέρια των πολιτικών αλλά έχει παρθεί από τα ίδια τα γεγονότα μετατρέποντας το αδιανόητο σε αυτονόητο."

Το επιχείρημα ότι η Κύπρος θα πρέπει να παραμείνει στο ευρώ επειδή έτσι διασφαλίζει τη σωτηρία του τραπεζικού της συστήματος καταρρίπτεται από το γεγονός ότι το τραπεζικό σύστημα έχει δεχθεί ανεπανόρθωτο πλήγμα μετά τις 15 Μαρτίου 2013. Με την εφαρμογή των περιορισμών διακίνησης κεφαλαίου ως αποτέλεσμα των αποφάσεων της 15ης Μαρτίου, η Κύπρος έχει ειδικό καθεστός εντός ευρωζώνης αφού το «κυπριακό ευρώ» δεν έχει την ίδια ευκολία κυκλοφορίας όπως στις υπόλοιπες χώρες λόγω των περιορισμών που έχουν τεθεί. Όπως γράφει ο Matthew O'brien στην έκδοση Μαρτίου του γνωστού για την επιρροή του αμερικανικού περιοδικού The Atlantic "ενόσω διαρκούν οι περιορισμοί διακίνησης κεφαλαίου η Κύπρος δεν χρησιμοποιεί στην πραγματικότητα το ευρώ αλλά νομίσματα στα οποία αναγράφεται "ευρώ", χρησιμοποιεί δηλαδή κυπριακά ευρώ, τα οποία ισοδυναμούν με 95% ή 90% ή ακόμα και 80% αν όχι λιγότερα των υπολοίπων ευρώ."

Επίδραση στο εξωτερικό δημόσιο χρέος: Ακόμα και μετά την κατάρρευση του τραπεζικού συστήματος η Κύπρος θα μπορούσε να παραμείνει στο ευρώ εάν με την παραμονή της θα απέφευγε μια σαρωτική συρρίκνωση της οικονομίας της. Όμως, σύμφωνα με το International Institute of Finance εάν η Κύπρος παραμείνει στην ευρωζώνη η πτώση του ΑΕΠ υπολογίζεται στο 20% και η ανεργία υπολογίζεται να φτάσει το 25% ενώ πολλοί αναλυτές υπολογίζουν αύξηση του δημόσιου χρέους στο 140% του ΑΕΠ. Χωρίς επιστροφή σε ρυθμούς ανάπτυξης η Κύπρος δεν έχει προοπτικές εξυπηρέτησης του χρέους της και επομένως η έξοδος από το ευρώ αποτελεί οικονομικά λογική επιλογή.

Τα ίδια επιχειρήματα παρουσιάζονται σε άρθρο των Financial Times όπου τίθεται το ερώτημα: σε ποιο σημείο είναι οικονομικά λογικό για μία χώρα να εγκαταλείψει το ευρώ; Γράφει ο αρθρογράφος ότι υπάρχουν δύο παράγοντες που θα πρέπει να εξεταστούν: Ο πρώτος είναι εάν το τραπεζικό σύστημα είναι βιώσιμο. Ο δεύτερος είναι εάν τα χρέη του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα είναι διαχειρίσιμα, δεδομένου

του ρυθμού ανάπτυξης τόσο τώρα όσο και στο μέλλον. Για την Κύπρο, συνεχίζει, η απάντηση και στα δύο ερωτήματα είναι αρνητική. Η Κύπρος μετά το bail in δεν είχε άλλη επιλογή από την επιβολή περιορισμών στις κινήσεις των κεφαλαίων. Παρά τις δηλώσεις των αξιωματούχων, οι περιορισμοί αυτοί θα διατηρηθούν για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα. Οι αρχές στην πραγματικότητα έχουν εισαγάγει ένα νέο παράλληλο νόμισμα μετατρέψιμο στο κανονικό ευρώ σε ισοτιμία 1 προς 1, αλλά μόνο μέχρι το ποσό των 5.000 ευρώ, που είναι το ανώτατο επιτρεπόμενο όριο για μεταφορά κεφαλαίων. Η έξοδος από το ευρώ θα ήταν ίσως ακόμα πιο δραματική. Θα έφερνε όμως, και το πλεονέκτημα της συναλλαγματικής υποτίμησης. Η Κύπρος είναι πιθανότερο να επιστρέψει σε βιώσιμο χρέος εκτός ευρωζώνης, επειδή με χαμηλότερη συναλλαγματική ισοτιμία θα μειώσει το καθαρό της χρέος και επειδή εκτός ευρώ η επιστροφή στην οικονομική ανάπτυξη θα είναι ταχύτερη, καταλήγει ο αρθρογράφος.

Διακανονισμός δημόσιου χρέους: Ο καθηγητής στο Stern School του New York University, Nouriel Roubini ο οποίος με άρθρο του το 2011 υποστήριξε την έξοδο της Ελλάδας από το ευρώ επίσης παραδέχεται ότι η διαδικασία επιστροφής σε εγχώριο νόμισμα θα είναι τραυματική. Ο ίδιος εντοπίζει τη ζημιά των ευρωπαϊκών δανειστών λόγω μετατροπής του χρέους στο εγχώριο νόμισμα, ως το κυριότερο πρόβλημα. Ευνοεί δε, την εισαγωγή περιορισμών στη διακίνηση κεφαλαίων ώστε να ελεγχθεί η φυγή κεφαλαίων. Παρόλο ότι θα υπάρξουν όπως λέει «παράλληλες απώλειες» η όλη διαδικασία θα μπορούσε να είναι διαχειρίσιμη με την επιλογή της συντεταγμένης εξόδου από την ευρωζώνη. Η πρόσφατη εμπειρία της Ισλανδίας αλλά και άλλων αναδυόμενων αγορών τα τελευταία 20 χρόνια, καταδεικνύει ότι η αναδιάρθρωση και η μείωση του εξωτερικού χρέους επαναφέρει την οικονομία σε ρυθμούς ανάπτυξης και επιτρέπει την εξυπηρέτηση του χρέους. Και, καταλήγει ο Roubini, "η συντεταγμένη έξοδος από το ευρώ θα είναι σκληρή- χωρίς αμφιβολία. Θα είναι όμως πολύ καλύτερη από την αργή και άτακτη διάλυση της οικονομίας και της κοινωνίας".

Η υποτίμηση του νομίσματος αναπόφευκτα επηρεάζει και τον δανεισμό τόσο του κράτους όσο και των ιδιωτών.

Με την έξοδο από το ευρώ το δημόσιο χρέος μετατρέπεται στο εγχώριο νόμισμα, ωστόσο οι οφειλές προς το εξωτερικό θα μπορούσαν να συνεχίσουν να εξυπηρετούνται από συναλλαγματικά αποθέματα. Αυτό δεν δημιουργεί νομικά προβλήματα στον εσωτερικό δανεισμό αλλά θα μπορούσε να αποτελεί πρόβλημα σε σχέση με τον εξωτερικό δανεισμό αφού είναι δυνατό το μέρος αυτό του χρέους να

διέπεται από τη νομοθεσία της χώρας του δανειστή αντί της κυπριακής νομοθεσίας. Επιπρόσθετα υπάρχει η πιθανότητα η αδυναμία αποπληρωμής να έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση του κόστους δανεισμού και την τιμωρία της χώρας με χαμηλές αξιολογήσεις από τους διεθνείς οίκους. Στο θέμα αυτό γίνονται εκτενείς αναφορές στη μελέτη του Eichengreen ο οποίος καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το θέμα της αναδιάρθρωσης του χρέους δεν αποτελεί πραγματικό εμπόδιο για την έξοδο από το ευρώ. Αναπτύσσει την επιχειρηματολογία του ως εξής:

"Όταν το χρέος έχει καταστεί μη διαχειρίσιμο λόγω εξωγενών παραγόντων πέραν δηλαδή του ελέγχου της κυβέρνησης μιας χώρας, οι δανειστές της θα μπορούσαν να αποδεχθούν τα δικαιολογητικά αυτά και να συναινέσουν στην απομείωση του. Ακόμα και στις περιπτώσεις που το πρόβλημα χρέους αποδίδεται στην κυβέρνηση μιας χώρας η λήψη μέτρων όπως οι αξιόπιστες διαρθρωτικές αλλαγές και αλλαγές πολιτικής (όπως η νομοθετική ρύθμιση του ύψους του δημοσιονομικού ελλείμματος ή η ενίσχυση της ανεξαρτησίας της Κεντρικής Τράπεζας) θα μπορούσαν να επαναφέρουν την εμπιστοσύνη των δανειστών. Αυτή καθαυτή η απομείωση του χρέους αυξάνει τις πιθανότητες αποπληρωμής του. Υπάρχουν πολλά παραδείγματα κυβερνήσεων οι οποίες αδυνατούν να αποπληρώσουν το χρέος τους (default) και προχωρούν είτε ανοικτά σε αναδιάρθρωση του ή σε απομείωση του εμμέσως μέσω πληθωρισμού. Σε όλες τις περιπτώσεις οι χώρες αυτές επέστρεψαν τελικά στις αγορές με την υιοθέτηση των κατάλληλων διαρθρωτικών αλλαγών. Το επιχείρημα ότι πλήττεται η φήμη και η αξιοπιστία της χώρας και ως εκ τούτου αυξάνεται το κόστος δανεισμού της δεν φαίνεται να υποστηρίζεται από τις μελέτες που προσπαθούν να τεκμηριώσουν την επιβάρυνση αυτή.".

Ενισχυτικές των πιο πάνω είναι και οι απόψεις του οικονομολόγου Hans-Werner Sinn προέδρου της σημαντικής δεξαμενής σκέψης Institute for Economic Research (ifo), ο οποίος μίλησε στο SPIEGEL για την πιθανή επιστροφή της Ελλάδας στο ευρώ. Στο ερώτημα κατά πόσο οι ξένες τράπεζες και τα άλλα κράτη θα μπορούσαν να αντέξουν τις απώλειες των λεφτών που δάνεισαν στην Ελλάδα η απάντηση του ήταν ότι οι ζημιές αυτές δεν θα ξεπερνούσαν το ποσό που είχε συμφωνηθεί στην απομείωση του ελλαδικού χρέους. Τα δε κράτη θα επωφελούνταν από το γεγονός ότι δεν θα έπρεπε να συνεισφέρουν στη διάσωση της Ελλάδας. Στο ερώτημα κατά πόσο πραγματικά πίστευε ότι η Ελλάδα θα κατάφερνε να αποπληρώσει τα χρέη που σύναψε σε ευρώ με ένα ασθενές εθνικό νόμισμα απάντησε ότι μόνο εάν η Ελλάδα

εγκαταλείψει το ευρώ θα καταφέρει να παρουσιάσει πλεονάσματα στο εξωτερικό ισοζύγιο και μόνο τότε θα μπορέσει να αποπληρώσει οποιοδήποτε χρέος.

Σε σχέση με το χρέος των ιδιωτών και των επιχειρήσεων, η μετατροπή του στο εγχώριο νόμισμα αντισταθμίζει τη μείωση στα πραγματικά εισοδήματα που επέρχεται λόγω της υποτίμησης του νομίσματος. Αντίθετα, παραμένοντας στο ευρώ και εφαρμόζοντας το μνημόνιο, τα δάνεια διατηρούν την υφιστάμενη αξία τους αλλά θα πρέπει να εξυπηρετούνται από τα μειωμένα λόγω ύφεσης εισοδήματα. Αυτό αποτελεί σημαντικό πλεονέκτημα της επιστροφής σε εγχώριο νόμισμα.

Υποτίμηση του νομίσματος, αύξηση ανταγωνιστικότητας και ανάπτυξη: Ο νομπελίστας Krugman είναι εξ αυτών που υποστηρίζουν ότι η Κύπρος δεν έχει άλλη επιλογή για ανάπτυξη, από την εισαγωγή νέου νομίσματος αφού με την έξοδο από το ευρώ και την επιστροφή σε εγχώριο νόμισμα η κυπριακή οικονομία απελευθερώνεται από τους περιορισμούς που επιβάλλονται στην ευρωζώνη.

Όπως αναπτύσσει και ο Roubini, η επιστροφή σε ρυθμούς ανάπτυξης προϋποθέτει επαναφορά της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας. Η ανταγωνιστικότητα θα μπορούσε να βελτιωθεί μέσω (α) μιας σημαντικής πτώσης του ευρώ πράγμα πολύ απίθανο όσο η αμερικανική οικονομία αντιμετωπίζει προβλήματα και η Γερμανία παραμένει υπερανταγωνιστική (β) μιας γρήγορης μείωσης στο μοναδιαίο κόστος εργασίας μέσω διαρθρωτικών αλλαγών, πράγμα επίσης απίθανο αφού η Γερμανία χρειάστηκε 10 χρόνια για να επαναφέρει την ανταγωνιστικότητα της με τον τρόπο αυτό και (γ) μιας γρήγορης μείωσης στις τιμές και τους μισθούς δηλαδή με αυτό που αποκαλείται 'εσωτερική υποτίμηση', πράγμα που θα επέφερε τουλάχιστο μια πενταετία ύφεσης και δυσκολίας εξυπηρέτησης του χρέους. Λογικά, επομένως, συνεχίζει ο Roubini, η μόνη διέξοδος που απομένει είναι η εγκατάλειψη της ευρωζώνης. Η επιστροφή στο εγχώριο νόμισμα και η σημαντική υποτίμησή του θα επέτρεπε την γρήγορη αποκατάσταση της ανταγωνιστικότητας και της ανάπτυξης της οικονομίας. Αυτό συνέβηκε, για παράδειγμα, το 1933 όταν οι ΗΠΑ υποτίμησαν το δολάριο κατά 69%.

Στην περίπτωση της Κύπρου, δεδομένης της καταστροφής του τραπεζικού συστήματος και της αναμενόμενης ύφεσης λόγω των όρων που περιλαμβάνονται στο μνημόνιο της Τρόικα, η έξοδος από το ευρώ και η συνεπακόλουθη υποτίμηση του νομίσματος θα είχε τις ίδιες συνέπειες με αυτές που θα επέφερε η εσωτερική υποτίμηση των μισθών ως αποτέλεσμα της εφαρμογής του μνημονίου όπως

περιγράφονται στο σχετικό μέρος της μελέτης, πιο πάνω. Όπως αποδεικνύεται από τα παραδείγματα των χωρών που υιοθέτησαν μνημόνια, τόσο το ΑΕΠ όσο και το βιοτικό επίπεδο θα επηρεαστούν αρνητικά, αλλά η επίδραση αυτή όπως υποστηρίζει ο Krugman είναι λιγότερο επώδυνη και θα έχει μικρότερη διάρκεια εάν επέλθει από την υποτίμηση του εγχώριου νομίσματος.

Μαζί του συμφωνεί και ο O'brien ο οποίος γράφει στο The Atlantic ότι η εισαγωγή εγχώριου νομίσματος δεν θα αποτρέψει την επερχόμενη ύφεση στην κυπριακή οικονομία αλλά θα επιτρέψει μια πολύ πιο γρήγορη ανάκαμψη της. Η αύξηση του πληθωρισμού και οι ψηλές τιμές στα εισαγώμενα καύσιμα και τρόφιμα είναι το τίμημα που η Κύπρος αξίζει να πληρώσει για να επιστρέψει σε ανάπτυξη, καταλήγει.

Για την αντιμετώπιση των προβλημάτων της οικονομίας, η Κύπρος χρειάζεται να αυξήσει σημαντικά τις εξαγωγές της με αιχμή του δόρατος τον τουρισμό που αποτελεί το 6% του ΑΕΠ. Ο στόχος αυτός μπορεί να επιτευχθεί μέσω της υποτίμησης του νομίσματος της. Με υποτιμημένο νόμισμα, τα τουριστικά πακέτα θα ήταν πολύ πιο ελκυστικά σε σύγκριση με τις υφιστάμενες τιμές και θα ενίσχυαν τις προσπάθειες οικονομικής ανάκαμψης. Το ίδιο θα ίσχυε και για τις οικοδομές και ειδικά τις παραθαλάσσιες κατοικίες οι οποίες αγοράζονται από ξένους που επενδύουν ή επιλέγουν την Κύπρο ως χώρα διαμονής τους. Επίσης ο τομέας παροχής υπηρεσιών σε εταιρείες ξένων συμφερόντων ο οποίος δέχθηκε πλήγμα μετά το "κούρεμα" των καταθέσεων και τις δραστικές αλλαγές στο οικονομικό περιβάλλον θα καθίστατο πιο ανταγωνιστικός λόγω μείωσης των απαιτούμενων αμοιβών ως αποτέλεσμα της υποτίμησης του νέου νομίσματος. Κατά τον ίδιο τρόπο που η συναλλαγματική υποτίμηση θα οδηγήσει σε αύξηση των εξαγωγών, θα οδηγήσει σε ανάλογες αυξήσεις στις τιμές των εισαγωγών με οδυνηρότερη την αύξηση στα καύσιμα που θα επιφέρει αλυσιδωτές επιπτώσεις σε ζωτικούς τομείς της οικονομίας. Αυξημένο θα είναι το κόστος των πρώτων υλών, των τροφίμων και των φαρμάκων αλλά και των ειδών ένδυσης και υπόδησης. Είναι επίσης πιθανό να παρατηρηθούν ελλείψεις στην αγορά λόγω αδυναμίας των εισαγωγέων να ανταποκριθούν στο αυξημένο κόστος.

Ανάκτηση δυνατότητας άσκησης οικονομικής πολιτικής: Μεγάλο πλεονέκτημα της εξόδου από την ευρωζώνη αποτελεί η ανάκτηση του ελέγχου της Κεντρικής Τράπεζας της χώρας. Αυτό επιτρέπει την άσκηση από το κράτος αυτόνομης νομισματικής πολιτικής έτσι ώστε να είναι δυνατή η χωρίς περιορισμούς στήριξη του

τραπεζικού συστήματος και η παροχή ρευστότητας με αντικατάσταση του Emergency Liquidity Assistance με το εγχώριο νόμισμα. Η άσκηση νομισματικής πολιτικής θα απέτρεπε την 'πιστωτική ασφυξία' από την οποία απειλείται η Κύπρος εάν εφαρμοστεί το μνημόνιο.

Έξοδος από την ευρωζώνη θα επέτρεπε και την άσκηση ηπιότερης δημοσιονομικής πολιτικής. Πραγματοποίηση δηλαδή μεγαλύτερων δαπανών προς την κατεύθυνση αναπτυξιακών έργων στην οικονομία αλλά και στήριξη των οικονομικά ασθενέστερων ομάδων του πληθυσμού. Το αποτέλεσμα θα ήταν να τονωθεί η ζήτηση. Ο κίνδυνος πληθωριστικών πιέσεων σε μια τέτοια περίπτωση είναι σημαντικός και θα πρέπει να τύχει διαχείρισης.

Κατά τον Paul Volcker, πρώην διοικητή της Federal Reserve (της Κεντρικής Τράπεζας των ΗΠΑ), η νομισματική κυριαρχία είναι ό,τι πολυτιμότερο για κάθε εθνική οικονομία. Νοείται όμως ότι η αυτονομία άσκησης οικονομικής πολιτικής από μόνη της δεν επιλύει τα διαρθρωτικά προβλήματα της οικονομίας τα οποία, στο βαθμό που επέφεραν την κρίση χρέους και συνέβαλαν στη μειωμένη ανταγωνιστικότητα, θα πρέπει να αντιμετωπιστούν.

Η οικονομία θα πρέπει να τύχει συνολικού επανασχεδιασμού και αναδιάρθρωσης με σαφείς κοινωνικούς και αναπτυξιακούς προσανατολισμούς για ένα νέο οικονομικό μοντέλο, ώστε να στηριχθούν οι εξαγωγές και η εγχώρια παραγωγή.

Η παρούσα μελέτη δεν έχει ως αντικείμενο να αναδείξει με λεπτομέρεια το περιεχόμενο της νέας αναπτυξιακής στρατηγικής. Αυτό θα πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο της επίσημης πολιτικής που θα ακολουθήσει η Κυπριακή Δημοκρατία. Μοναδικό σημείο που θα πρέπει να τονιστεί ωστόσο είναι η ανάγκη αναπτυξιακής στρατηγικής με κοινωνικό προσανατολισμό. Αν λάβουμε ως δεδομένη την οικονομική αστάθεια στα πρώτα στάδια μεταφοράς σε εγχώριο νόμισμα είναι σημαντικό να υπάρξουν θεσμοί που να παρέχουν συνολική αντιστάθμιση των συνεπειών.

Συμπεράσματα:

1. **Η έξοδος από το ευρώ θα αποτελούσε σοβαρό πλήγμα για το τραπεζικό σύστημα. Στην περίπτωση της Κύπρου αυτό έχει ήδη συντελεστεί.**
2. **Η συρρίκνωση της οικονομίας και οι επιπτώσεις στο δημόσιο χρέος είναι επίσης μια πραγματικότητα που έτσι και αλλιώς θα υπάρξει λόγω εφαρμογής του μνημονίου**
3. **Η επιστροφή στο εγχώριο νόμισμα μπορεί να είναι διαχειρίσημη εφόσον γίνει με οργανωμένη διαδικασία και εφαρμογή περιορισμών στη διακίνηση κεφαλαίων.**
4. **Η σημασία της συντεταγμένης εξόδου είναι συνυφασμένη με τη διαδικασία διαπραγμάτευσης της αποπληρωμής του εξωτερικού χρέους με τους δανειστές της χώρας.**
5. **Η μεταφορά σε εγχώριο νόμισμα προσφέρει μέσω της υποτίμησης του, σημαντικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.**
6. **Σε συνδυασμό με την απόκτηση ανεξάρτητης νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής θα προσφέρει προοπτική ανάπτυξης και θα αποτρέψει την πιστωτική ασφυξία που θα δημιουργηθεί στην οικονομία.**
7. **Απαραίτητη είναι η εφαρμογή ενός νέου μοντέλου οικονομικής ανάπτυξης με ενίσχυση του δευτερογενούς και του πρωτογενούς τομέα. Επιπρόσθετα θα πρέπει να υπάρξει αναδιάρθρωση του τριτογενούς τομέα.**

Πολιτικές παράμετροι:

Η επιλογή εξόδου από το ευρώ θα αντιμετωπίσει την πολεμική όσων πολιτικά ταυτίζουν το ευρώ με την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Οι πολιτικές πεποιθήσεις των αυτοαποκαλούμενων ευρωπαϊστών καθορίζουν τις απόψεις τους ακόμα και όταν τα οικονομικά δεδομένα δεν τους επιτρέπουν να τις τεκμηριώσουν.

Ο Tim Worstall του Adam Smith Institute έγραψε πρόσφατα στο γνωστό αμερικανικό περιοδικό Forbes: "Το ευρώ ως τέτοιο αντιμετωπίζεται από συγκεκριμένους κύκλους στην Ευρώπη με σχεδόν θρησκευτικό ζήλο. Υπάρχει μια μεγάλη μερίδα της

ευρωπαϊκής πολιτικής ελίτ η οποία πιστεύει, όπως οι θρησκευόμενοι ότι η δημιουργία του ευρώ είναι μέρος της αναπόφευκτης δημιουργίας του Ευρωπαϊκού Κράτους. Και ως τέτοια είναι απολύτως μη αναστρέψιμη. Δεν είναι απλώς ότι εφόσον κάποιος μπήκε στο ευρώ δεν θα πρέπει να το εγκαταλείψει: είναι αδιανόητο ότι οποιοσδήποτε θα το εγκατέλειπε ποτέ. Είτε να επιθυμούσε να το εγκαταλείψει είτε να του επιτραπεί να το εγκαταλείψει" .

Αποδεικνύοντας την τεράστια σημασία των πολιτικών αντιλήψεων στο θέμα εξόδου από το ευρώ, άρθρο του Krugman στην εφημερίδα New York Times για την Κύπρο και την αναγκαιότητα άμεσης εξόδου της από το ευρώ αναφέρει τα εξής εν κατακλείδι: "η πρόβλεψη μου είναι ότι τίποτα από αυτά δεν θα συμβεί (...), ότι η ηγεσία της χώρας θα φοβηθεί το άλμα στο άγνωστο που η έξοδος από το ευρώ σημαίνει, ανεξαρτήτως του πόσο πασιφανώς τρομακτική είναι η προσπάθεια παραμονής σε αυτό"

Στη μελέτη του ο Eichengreen περιγράφει ως πολιτικά εμπόδια της εξόδου από το ευρώ ότι:

(α) η χώρα που θα εξέλθει από την ευρωζώνη θα τυγχάνει χειρισμού "μέλους δευτέρας κατηγορίας" κατά τις συζητήσεις μεταξύ των υπολοίπων εταίρων. Στο βαθμό που αυτό ενδιαφέρει την κυβέρνηση της χώρας θα αποτελεί πρόβλημα.

(β) η έξοδος από την ευρωζώνη εμπεριέχει το συμβολισμό του πλήγματος της διαδικασίας της πολιτικής ενοποίησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Χαρακτηριστικά σημειώνεται στη μελέτη η ρήση του Jacques Delors " το επιχείρημα υπέρ του ενιαίου νομίσματος πρέπει να βασίζεται στην επιθυμία να ζήσουμε μαζί εν ειρήνη".

<u>Αναγκαιότητα σύναψης συμμαχιών:</u> Στις πολιτικές παραμέτρους εντάσσεται και η αναγκαιότητα επιδίωξης συμμαχιών εντός και εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης με στόχο την εξασφάλιση στήριξης για:

- συντεταγμένη έξοδο από το ευρώ
- καθορισμό του χρόνου της εξόδου κατά τρόπο που να επιτρέπει την υποστήριξη του νέου νομίσματος
- συμφωνίες απομείωσης του εξωτερικού δημόσιου χρέους
- συμφωνίες για στήριξη του νομίσματος με αγορά ομολόγων κλπ

- συμφωνίες για προμήθεια καυσίμων[30], βασικών πρώτων υλών, φαρμάκων και άλλων βασικών ειδών μέχρι να δημιουργηθούν επαρκή συναλλαγματικά αποθέματα[31] για αποφυγή οποιωνδήποτε κυρώσεων

Συμπεράσματα

1. **Η επιλογή εξόδου από το ευρώ θα αντιμετωπίσει την πολεμική όσων πολιτικά ταυτίζουν το ευρώ με την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.**
2. **Η αντιμετώπιση των πολιτικών αντιλήψεων περί εξόδου από το ευρώ δύναται να αντιμετωπιστεί με τη σύναψη διεθνών συμμαχιών**

Νομικές παράμετροι:

Η μελέτη του Eichengreen σημειώνει τα νομικά προβλήματα που είναι πιθανόν να προκύψουν στην ερμηνεία των όρων των συμβολαίων είτε μεταξύ του κράτους και των δανειστών του στο εξωτερικό ως προς το νόμισμα στο οποίο υπάρχει υποχρέωση πληρωμής των οφειλόμενων ποσών είτε των συμβολαίων μεταξύ ιδιωτών/ επιχειρήσεων του κράτους που εγκαταλείπει την ευρωζώνη και ιδιωτών / επιχειρήσεων άλλων χωρών.

Το παράδειγμα της Αργεντινής έναντι των δανειστών της στο εξωτερικό καταδεικνύει ότι η κυβέρνηση της χώρας που εισάγει νέο νόμισμα βρίσκεται σχετικά σε θέση ισχύος. Αν και υπήρξαν πολλές υποθέσεις ενώπιον δικαστηρίων δεν επιδικάστηκαν αλλαγές των συμβολαίων από το πέσο πίσω σε δολάριο ή οποιαδήποτε άλλη

---

[30] Οι εισαγωγές καυσίμων ανήλθαν στα 781 εκ το 2012 από χώρες της ΕΕ και 866 εκ ευρώ από τις χώρες εκτός. Το συνολικό ύψος εισαγωγών ήταν 7,08 δις το 2012 σε σχέση με 7,6 δις το 2011

[31] Τα τρέχοντα συναλλαγματικά αποθέματα ανέρχονται σε 0,9 δις στην ΚΤΚ και 4 δις ως εισφορά ΚΤΚ στην ΕΚΤ. Υπάρχουν επίσης 0,5 δις χρυσού δεδομένου ότι δεν θα υπάρξει πώληση του. Η κάλυψη που παρέχουν τα συναλλαγματικά αποθέματα είναι συνάρτηση της υποτίμησης του νομίσματος και του εμπορικού ισοζύγιο.

αποζημίωση των δανειστών. Αυτό δεν προδικάζει βεβαίως την έκβαση παρόμοιων υποθέσεων ενώπιον των Ευρωπαϊκών δικαστηρίων.

Συμπεράσματα

1. **Υπάρχει ανάγκη για εξέταση και των επιπτώσεων από την ερμηνεία συμβολαίων σε σχέση με υποχρεώσεις του κράτους για πληρωμή συμβολαίων σε ευρώ καθώς και η ανάληψη ευρέων νομοθετικών ρυθμίσεων για να καλύψουν κενά που θα υπάρξουν από την μετατροπή του νομίσματος.**

Διαδικαστικές παράμετροι:

Διατίμηση νομίσματος: Όπως περιγράφεται με λεπτομέρεια στη μελέτη του Bootle "Leaving the euro: a practical guide", η διαδικασία υιοθέτησης του νέου νομίσματος προνοεί την εισαγωγή του σε ισοτιμία 1:1 έναντι του ευρώ. Όλοι οι μισθοί, οι συντάξεις, τα εισοδήματα, τα δάνεια και οι καταθέσεις και γενικά κάθε νομισματική αξία μετατρέπονται στο νέο νόμισμα σε καθορισμένη ώρα την ημέρα εισαγωγής του (πχ μεσάνυκτα). Το ευρώ αποτελεί ξένο συνάλλαγμα και η κυκλοφορία του επιτρέπεται παράλληλα.

Περιορισμοί στη διακίνηση κεφαλαίων: Οι περιορισμοί που θα απαιτούνταν για την προστασία του νομίσματος και των τραπεζών βρίσκονται ήδη σε ισχύ στην Κύπρο από τις 15 Μαρτίου 2013 επιτρέποντας έτσι την εισαγωγή του νέου νομίσματος αφού προηγηθεί ανοικτή δημόσια συζήτηση (αντί για την άλλη προσφερόμενη επιλογή της απόλυτης μυστικότητας- βλέπε παράδειγμα απόσχισης Νοτίου Σουδάν).

Τοποθέτηση εγχώριου νομίσματος: Εάν κατά την ημερομηνία υιοθέτησής του, το νέο νόμισμα έχει τυπωθεί και κοπεί[32] θα πρέπει να διανεμηθεί σε ολόκληρη την

[32] Υπολογίζεται ότι χρειάζονται περίπου 6 μήνες για τις διαδικασίες αυτές

επικράτεια μέσω των υποκαταστημάτων των τραπεζών και των εμπορικών καταστημάτων.

Διαφορετικά μέχρι αυτό να γίνει κατορθωτό θα μπορούσε να ακολουθηθεί το παράδειγμα της εισαγωγής της τσεχικής κορώνας μετά τη διάλυση της Τσεχοσλοβακίας. Τα τσεχοσλοβακικά χαρτονομίσματα σφραγίστηκαν και ανταλλάχθηκαν μετέπειτα με τα νέα χαρτονομίσματα. Η διαδικασία κυκλοφορίας και ανταλλαγής των σφραγισμένων χαρτονομισμάτων διήρκεσε 6 περίπου μήνες.

Μια άλλη επιλογή θα ήταν να λειτουργήσει η οικονομία χωρίς μετρητά μέχρι να ετοιμαστούν τα νέα νομίσματα. Η επιλογή αυτή είναι λιγότερο προβληματική από ότι εκ πρώτης όψεως φαίνεται αφού η συντριπτική πλειοψηφία των συναλλαγών ούτως ή άλλως γίνεται χωρίς μετρητά αλλά με επιταγές, χρεωστικές και πιστωτικές κάρτες, μεταφορές μεταξύ λογαριασμών. Η αναγκαιότητα για μετρητά περιορίζεται στις μικρές συναλλαγές (έρευνα της ΕΚΤ έδειξε ότι 87% των πράξεων κάτω των 20 ευρώ γίνονται σε μετρητά). Εάν τα μετρητά δεν βρίσκονται σε κυκλοφορία, και αυτές οι συναλλαγές θα μπορούσαν να γίνονται με άλλα μέσα (επιταγές ή κάρτες) ή με τη χρήση ευρώ σε ισοτιμία 1:1 αφού ακόμα και με την υποτίμηση η διαφορά σε τόσο μικρά ποσά θα ήταν αμελητέα.

Υπογραμμίζεται ότι σε οποιαδήποτε περίπτωση οι ηλεκτρονικές συναλλαγές συνεχίζονται απρόσκοπτα.

Λογισμικά συστήματα: Τα λογισμικά συστήματα θα πρέπει να αναπροσαρμοστούν στο νέο νόμισμα όπως έγινε και κατά την εισαγωγή του ευρώ το 2008.

Μηχανές αποδοχής κερμάτων: Το πρόβλημα των μηχανών που αποδέχονται κέρματα θα μπορούσε να επιλυθεί με το να επιτραπεί η κυκλοφορία των κερμάτων ευρώ για κάποια περίοδο μέχρι να γίνουν οι απαραίτητες μετατροπές. Στην περίπτωση της Τσεχίας η περίοδος κυκλοφορίας των παλαιών κερμάτων ορίστηκε στους 6 μήνες.

Τα προβλήματα προσαρμογής των μηχανών ελαχιστοποιούνται εάν τα νέα νομίσματα έχουν το ίδιο μέγεθος και σχήμα με τα χαρτονομίσματα και τα κέρματα του ευρώ.

Συμπεράσματα

1. **Απαραίτητη είναι η υλοποίηση μια σειράς διαδικασιών για ομαλότερη μετάβαση στο εγχώριο νόμισμα που αφορούν τη διατίμηση και την κυκλοφορία του νέου νομίσματος**

Τεχνοκρατικές παράμετροι

Διακανονισμός δημόσιου χρέους: Σχολιάζοντας πριν 11 περίπου χρόνια, το θέμα του δημοσίου χρέους και την αδυναμία ενός κράτους να το εξυπηρετήσει ο μεγιστάνας επενδυτής George Soros ανέφερε ότι οι δανειστές έχουν κοινό συμφέρον να τιμωρούν τα κράτη αυτά: "τα κυρίαρχα κράτη δεν παρέχουν οποιαδήποτε εμπράγματη εξασφάλιση. Η μόνη εξασφάλιση που έχει ο δανειστής τους είναι ο πόνος που ο δανειζόμενος θα υποστεί σε περίπτωση που δεν αποπληρώσει. Και αυτός είναι ο λόγος που οι δανειστές αντιτίθενται τόσο έντονα σε οποιοδήποτε μέτρο που θα μετρίαζε τον πόνο αυτό".

Ο Soros έκανε το σχόλιο αυτό με αφορμή την περίπτωση της Αργεντινής το 2001-2002. Το παράδειγμα της Αργεντινής αναλύουν λεπτομερώς οι Mark Weisbrot και Juan Antonio Montecino σε εργασία τους του 2012.

"Η Αργεντινή μετά από 3,5 χρόνια ύφεσης και αποτυχημένης προσπάθειας εσωτερικής υποτίμησης, προχώρησε σε στάση πληρωμών τον Δεκέμβριο του 2001 και τον Ιανουάριο 2002 εγκατέλειψε την ισοτιμία του πέσο με το δολάριο. Ως αποτέλεσμα το τραπεζικό της σύστημα κατέρρευσε και το ΑΕΠ μειώθηκε κατά 5% το πρώτο τρίμηνο του 2002. Στα 6 χρόνια που ακολούθησαν η οικονομία αναπτύχθηκε κατά 63% και έφτασε στο 90% στα 9 χρόνια. Η απασχόληση βρίσκεται σε πρωτοφανή επίπεδα, οι κοινωνικές παροχές τριπλασιάστηκαν και η φτώχεια μειώθηκε κατά δύο τρίτα. Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι η Αργεντινή έκανε τη σωστή κίνηση, αποφασίζοντας τη στάση πληρωμών.

Πολλοί θεωρούν ότι η Αργεντινή ανέκαμψε λόγω των εξαγωγών της. Αυτό δεν ισχύει αφού σε πραγματικές τιμές, οι εξαγωγές συνεισέφεραν μόνο 12% στην ανάπτυξη του 2002-2008 και μόνο το 50% των εξαγωγών αυτών ήταν προϊόντα.

Στους πρώτους 6 κρίσιμους μήνες το μεγαλύτερο μέρος της ζήτησης προήλθε από τη μείωση στις εισαγωγές οι τιμές των οποίων αυξήθηκαν. Στην πραγματικότητα η ανάκαμψη της Αργεντινής προήλθε από την εσωτερική κατανάλωση και επένδυση(....). Στην επαναφορά της Αργεντινής σε ανάπτυξη έπαιξαν ρόλο διάφορες

πολιτικές, αλλά ο κυριότερος λόγος ήταν η απαλλαγή της χώρας από ένα δυσβάστακτο δημόσιο χρέος".

Οι ίδιοι αναλυτές προχωρούν συγκρίνοντας την περίπτωση της Αργεντινής με πιθανή απόφαση της Ελλάδας για έξοδο από το ευρώ και στάση πληρωμών.

" Εάν οι Ευρωπαϊκές Αρχές αποφάσιζαν να τιμωρήσουν την Ελλάδα για την απόφασή της, αυτή θα είχε πολύ μεγαλύτερες δυνατότητες για άντληση ξένου συναλλάγματος από την Αργεντινή η οποία τα πρώτα χρόνια δεν είχε που να απευθυνθεί. Σήμερα υπάρχουν πολλές χώρες με αποθεματικά που θα ήταν διατεθειμένες να επενδύσουν σε μια χώρα στην οποία υπάρχει προοπτική ανάπτυξης, ανεξαρτήτως από την τυχόν επιθυμία των δανειστών της να την τιμωρήσουν. Μετά τη στάση πληρωμών η Αργεντινή αποκλείστηκε από τις διεθνείς αγορές. Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) άσκησε μεγάλη πίεση στην Αργεντινή για να πληρώσει περισσότερα στους δανειστές της. Όταν η Αργεντινή αρνήθηκε εκφράζονταν μεγάλοι φόβοι ότι η χώρα θα αποστερείτο των εμπορικών πιστώσεων, αφού υποτίθεται ότι το ΔΝΤ είχε τη δύναμη να κάνει κάτι τέτοιο. Καμιά χώρα προηγουμένως δεν προέβηκε σε μη εξυπηρέτηση του δανεισμού της από το ΔΝΤ. Όταν το έπραξε η Αργεντινή το 2003, το ΔΝΤ πολύ γρήγορα υποχώρησε και ανανέωσε το δάνειο της. Αυτό το κομμάτι της ιστορίας είναι σημαντικό διότι καταδεικνύει ότι η προσπάθεια ακόμα και των πιο ισχυρών δανειστών να τιμωρήσουν την άρνηση πληρωμών δεν έχει πολλές πιθανότητες επιτυχίας. Στην πρόσφατη Ιστορία κάποιες από τις χώρες που προχώρησαν σε στάση πληρωμών όπως η Αργεντινή το 2001, η Ρωσία το 1998, το Εκουαδόρ το 2008, είχαν καλά έως πολύ καλά αποτελέσματα. Και αποτελεί κοινή διαπίστωση των πρόσφατων εμπειρικών μελετών σε θέματα μη εξυπηρέτησης δημόσιου χρέους ότι δεν εντοπίζονται στατιστικά μετρήσιμα κόστη που να απορρέουν από την άρνηση πληρωμής."

Συμπερασματικά, μια χώρα εκτός αγορών με δημόσιο χρέος το οποίο αδυνατεί εκ των πραγμάτων να εξυπηρετήσει, μπορεί να αναμένει ότι η πιστοληπτική της ικανότητα θα επανέλθει γρηγορότερα εάν απαλλαγεί από μέρος του χρέους με στάση πληρωμών παρά εάν επιλέξει να το εξυπηρετήσει.

Συναλλαγματική Ισοτιμία: Στο σημερινό σύστημα κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών οι αξίες των νομισμάτων καθορίζονται από τις δυνάμεις της αγοράς, τις πολιτικές και οικονομικές συνθήκες και τη ζήτηση και προσφορά παρά από τη σταθερή ή συνδεδεμένη συναλλαγματική ισοτιμία. Επιπρόσθετα στον καθορισμό της

αξίας ενός νομίσματος έναντι των υπολοίπων νομισμάτων, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει το ύψος των επιτοκίων και του πληθωρισμού σε κάθε χώρα.

Όσα περισσότερα χρήματα τυπώνει μια χώρα για τις δικές της ανάγκες τόσο λιγότερη αξία θα έχει το νόμισμά της σε σχέση με άλλα νομίσματα λόγω υπερβολικής προσφοράς. Επίσης εάν υπήρχε αστάθεια στο πολιτικό ή το οικονομικό περιβάλλον της χώρας η συναλλαγματική ισοτιμία θα μειωνόταν αφού θα υπήρχε κίνδυνος στο να κρατήσει/αγοράσει κανείς το νόμισμά της. Αντιστρόφως, εάν στη χώρα τα επιτόκια ήταν αυξημένα αυτό θα αύξανε τη ζήτηση για το νόμισμά της και επομένως θα αύξανε και τη συναλλαγματική του ισοτιμία.

Ο νεοφιλελεύθερος νομπελίστας οικονομολόγος Milton Friedman σημείωνε ότι η συναλλαγματική ισοτιμία μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο για επαναξιολόγηση του δημόσιου χρέους και ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας. Κατά τον Friedman η νομισματική υποτίμηση αποτελεί τον αποτελεσματικότερο τρόπο διαχείρισης του δημοσίου χρέους και ανάπτυξης της οικονομίας.

Ο βαθμός της υποτίμησης ενός νομίσματος που θα υιοθετηθεί μετά την έξοδο μιας χώρας από το ευρώ είναι απρόβλεπτος και διαφέρει μεταξύ οικονομιών. Είναι πρακτικά αδύνατο να προβλεφθεί, κυρίως διότι εξαρτάται από τις συγκεκριμένες συνθήκες εξόδου της χώρας από το ευρώ αλλά και τις πολιτικές που η χώρα ακολουθούσε πριν, κατά και μετά την έξοδο της.

Σε μια προσπάθεια υπολογισμού της υποτίμησης του νομίσματος η μελέτη του Bootle συνυπολογίζει παράγοντες όπως την αύξηση του μοναδιαίου κόστους εργασίας, το γενικό επίπεδο τιμών, τις αυξομειώσεις στην πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία και άλλους δείκτες κόστους και τιμών σε χώρες της ΕΕ οι οποίες σύμφωνα με τη μελέτη είναι δυνατό να αποφάσιζαν έξοδο τους από το ευρώ. Η μελέτη καταλήγει ότι για να ανακτήσουν τη χαμένη ανταγωνιστικότητά τους, η Ελλάδα θα χρειαζόταν υποτίμηση της τάξης του 40%, η Ιταλία και η Ισπανία 30% και η Ιρλανδία 15%. Στη μελέτη υπογραμμίζεται ότι η έξοδος από το ευρώ θα είχε σοβαρές επιπτώσεις και θα προκαλούσε μεγάλη αβεβαιότητα στις οικονομίες και τις αγορές των χωρών γεγονός που καθιστά την ακριβή πρόβλεψη της υποτίμησης του νομίσματός τους πολύ δύσκολη.

Ο Δρ. Σωτήρης Κάττος ο οποίος υποστηρίζει συντεταγμένη έξοδο από το ευρώ γράφει ότι : "τεχνοκρατικά λόγω του μικρού μεγέθους της κυπριακής οικονομίας (0,2% του ευρωπαϊκού ΑΕΠ) η υποτίμηση του νέου νομίσματος δεν προβλέπεται να είναι υπερβολική. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα σε συνεργασία με την Κυπριακή Δημοκρατία θα μπορούσαν εκ των προτέρων να καθορίσουν ένα συγκεκριμένο πλαίσιο υποτίμησης ως επιπλέον μέτρο προληπτικής σταθεροποίησης της

οικονομίας υπό την νέα κυπριακή λίρα. Μια υποτίμηση 10-15% θα ήταν απολύτως εφικτή αφού προηγουμένως καθοριστεί η νέα συναλλαγματική ισοτιμία. Η ίδια η υποτίμηση θα ήταν βοηθητική, παρέχοντας ένα ισχυρό κίνητρο στην οικονομία καθιστώντας την ανταγωνιστική."

Πληθωρισμός: Η ιστορική εμπειρία δεικνύει ότι ο πληθωρισμός τείνει να αυξηθεί σε οικονομίες με πτώση της συναλλαγματικής ισοτιμίας. Δείχνει επίσης ότι μετά το αρχικό σοκ, ο πληθωρισμός τείνει να μειωθεί σημαντικά Το 2002 στην Αργεντινή το πέσο έπεσε 70% έναντι του δολαρίου και ο πληθωρισμός έφτασε στο 40% και μειώθηκε στο 3,4% το 2004. Με την υποτίμηση του Ισλανδικού νομίσματος το 2008 ο πληθωρισμός έφτασε το 18,6% στις αρχές του 2009 αλλά μειώθηκε στο 3% περί το τέλος του 2010.

Το ύψος του πληθωρισμού εξαρτάται και από το βαθμό έκθεσης της χώρας στο διεθνές εμπόριο. Η υποτίμηση θα έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση των τιμών των εισαγωγών οπόταν εάν για παράδειγμα οι εισαγωγές αποτελούν το 48% του ΑΕΠ και το νόμισμα υποτιμηθεί κατά 30% η άμεση επίδραση της αύξησης στις τιμές των εισαγωγών θα αυξήσει το επίπεδο τιμών κατά περίπου 14%.

Η αύξηση στο επίπεδο τιμών θα εξαρτηθεί από μια σειρά άλλους παράγοντες όπως η αύξηση στις τιμές των προϊόντων που παράγονται στη χώρα, το ύψος των δασμών που περιλαμβάνονται στις τιμές, ο βαθμός μετακύλησης των αυξημένων κόστων στους καταναλωτές κλπ

Οι μέθοδοι ελέγχου του πληθωρισμού που παραδοσιακά εφαρμόζονται από τις Κεντρικές Τράπεζες περιλαμβάνουν την αύξηση των επιτοκίων και τη μείωση της προσφοράς χρήματος. Έλεγχος του πληθωρισμού είναι δυνατό να επιδιωχθεί και μέσω της άσκησης δημοσιονομικής πολιτικής με μείωση των κρατικών δαπανών ή αύξηση των φορολογιών.

Συμπεράσματα:

1. **Μια χώρα εκτός αγορών με δημόσιο χρέος που αδυνατεί εκ των πραγμάτων να εξυπηρετήσει, μπορεί να αναμένει ότι η πιστοληπτική της ικανότητα θα επανέλθει γρηγορότερα εάν απαλλαγεί από μέρος του χρέους με στάση πληρωμών παρά εάν επιλέξει να το εξυπηρετήσει.**
2. **Ο βαθμός της υποτίμησης ενός νομίσματος είναι απρόβλεπτος και διαφέρει μεταξύ οικονομιών. Είναι πρακτικά αδύνατο να προβλεφθεί επακριβώς κυρίως διότι εξαρτάται από τις συγκεκριμένες συνθήκες**

εξόδου της χώρας από το ευρώ αλλά και τις πολιτικές που η χώρα ακολουθούσε πριν, κατά και μετά την έξοδο της.

3. **Η ιστορική εμπειρία δεικνύει ότι ο πληθωρισμός τείνει να αυξηθεί σε οικονομίες με πτώση της συναλλαγματικής ισοτιμίας.**

6. Ενέργεια

Η σημαντικότερη προοπτική ανάπτυξης και ευημερίας της Κύπρου είναι η εξόρυξη και αξιοποίηση των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην ΑΟΖ της Κύπρου. Η έγκαιρη υλοποίηση του σχεδιασμού και η δημιουργία των κατάλληλων υποδομών αξιοποίησης του φυσικού αερίου είναι οι δυο παράγοντες που θα προσδιορίσουν τα δυνητικά οφέλη για την Κύπρο.

Η καθυστέρηση στην υλοποίηση του σχεδιασμού και η αλλαγή προτεραιοτήτων θα θέσει σοβαρά εμπόδια στην προσπάθεια άντληση του μέγιστου όφελος. Είναι για αυτό που η ανεξαρτησία στην υλοποίηση του σχεδιασμού είναι μέγιστης σημασία για την επίτευξη των στόχων μας. Το πόσο μας το επιτρέπει το μνημόνιο και ο ρόλος της ΕΕ στην αξιοποίηση του φυσικού αερίου είναι οι δυο άξονες στους οποίους θα βασιστεί η ανάλυση μας.

Ευρωπαϊκή στρατηγική για την ενέργεια:

Η ΕΕ αντιλαμβάνεται την Ενέργεια ως ένα εν δυνάμει ισχυρό εργαλείο εξωτερικής πολιτικής που θα περιορίσει την εξάρτηση της ΕΕ από τις χώρες που αποτελούν βασικούς προμηθευτές ενέργειας όπως η Ρωσία, βασικός προμηθευτής φυσικού αερίου προς την ΕΕ. Αυτό άλλωστε φαίνεται από τις τελευταίες ανακοινώσεις και οδηγίες της ΕΕ στον τομέα της ενέργειας.

Η ενεργειακή πολιτική της ΕΕ, βασίζεται σε τρεις πυλώνες, την ασφάλεια εφοδιασμού, την ανταγωνιστικότητα και τη βιωσιμότητα. Η εξωτερική διάσταση αλληλεπιδρά σε αυτούς τους στόχους σαν παράγοντας ολοκλήρωσης της εσωτερικής αγοράς και εδραίωσης της ηγετικής θέσης της ΕΕ στην ενεργειακή γεωπολιτική.

Αυτό που επιχειρεί η ΕΕ, είναι ο πλήρης έλεγχος του τομέα της ενέργειας εντός της επικράτεια της και γύρω από αυτή. Αυτό όμως εξυπακούεται και γεωπολιτικές ενέργειες που έρχονται σε σύγκρουση με συμφέροντα κρατών αλλά εξυπηρετούν κύρια το συνολικό στρατηγικό σχεδιασμό της ΕΕ. Αρκεί να σημειωθεί ότι όχι τυχαία

το χαρτοφυλάκιο της ενέργειας στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή «ανήκει» στην Γερμανία με επίτροπό τον Günther Oettinger.

Η γεωπολιτική διάσταση φαίνεται και από συγκεκριμένες αναφορές όπως για παράδειγμα στην οδηγία[33] για την ενεργό συνεργασία της ΕΕ με τις χώρες εκτός ΕΕ στον τομέα της ενεργειακής πολιτικής. Στο κείμενο γίνεται συγκεκριμένη αναφορά για την Τουρκία η οποία αφού συνδεθεί με το δίκτυο ηλεκτρικού ρεύματος της ΕΕ θα μπορούσε, όπως αναφέρεται, να αποτελέσει μείζονα κόμβο αερίου και χώρα διαμετακόμισης αερίου για την ΕΕ. Επισημαίνεται ακόμη ότι η πρόοδος στις διαπραγματεύσεις προσχώρησης της Τουρκίας καθώς και το άνοιγμα του κεφαλαίου της ενέργειας θα συνέβαλλε στην εμβάθυνση της συνεργασίας ΕΕ- Τουρκίας.

Με βάση αυτό το πλαίσιο οι στρατηγικοί σχεδιασμοί της ΕΕ για την ενέργεια περιλαμβάνουν στοιχεία που δεν θα ταυτίζονται με τους άμεσους στόχους της Κυπριακής Δημοκρατίας. Είναι για αυτό που η αυξημένη εξάρτηση της Κύπρου από την Τρόικα θα δυσχεράνει ακόμη περισσότερο τις δυνατότητες συνολικής εκμετάλλευσης του φυσικού αερίου προς όφελος των δικών της στόχων.

Ταυτόχρονα όμως θα πρέπει να εξεταστεί η συστημικότητα της Κύπρου ως προς τα κοιτάσματα ενέργειας για να διαφανεί και η σημασία που μπορεί να διαδραματίσει στην ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική. Δεν θα πρέπει να ξεχνούμε ότι στα πλαίσια της συνολικής στρατηγικής της ΕΕ για την ενέργεια όπως αυτά εκφράζονται από τον Ενεργειακό χάρτης πορείας για το 2050[34] η ΕΕ θέτει τους εξής στόχους

- αναδιαμόρφωση του ενεργειακού συστήματος με πρωταρχική έμφαση στην ενεργειακή απόδοση στην οποία καίριο ρόλο διαδραματίζει το φυσικό αέριο
- επανεξέταση των αγορών ενέργειας με κύριο στόχο την ολοκλήρωση της αγοράς, τον προγραμματισμό των υποδομών, την κινητοποίηση των επενδυτών,

---

[33] Ευρωπαϊκή Επιτροπή COM (2011) 539 - Σχετικά με την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού και τη διεθνή συνεργασία - «Η ενεργειακή πολιτική της ΕΕ: η συνεργασία με τους πέραν των συνόρων μας εταίρους», σελ. 9

[34] Ευρωπαϊκή Επιτροπή COM (2011) 885 - Ενεργειακός Χάρτης πορείας για το 2050

- αλλαγή πλεύσης σε διεθνές επίπεδο-συνεργασίας με την ενίσχυση των διεθνών εταίρων της ΕΕ, και τη διαφοροποίηση των προμηθευτών.

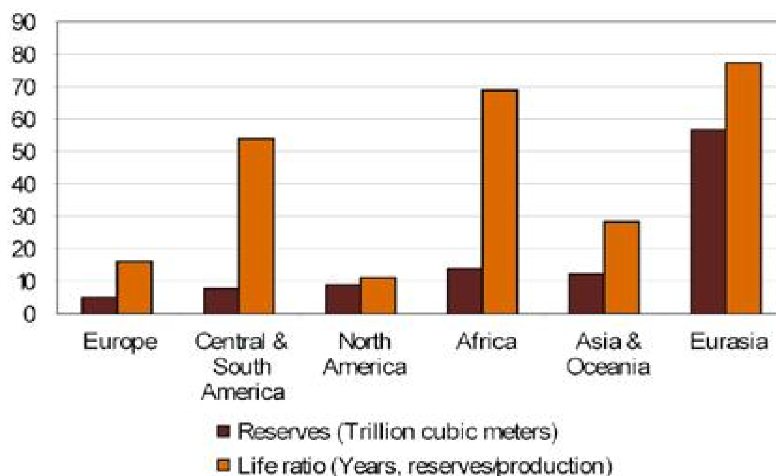
Ως εκ τούτου συνάγεται από τα πιο πάνω ότι ο ρόλος του φυσικού αερίου στην ευρύτερη ενεργειακή πολιτική της ΕΕ είναι κομβικός. Για αυτό και η ΕΕ θα επιδιώξει την μέγιστη δυνατή αξιοποίηση των κοινοτικών πηγών ενέργειας. Είναι για αυτό που η Κύπρος, ως προμηθευτής ενέργειας στο μέλλον θα είναι μια εκ των πηγών ενέργειας προς την ΕΕ. Η απομόνωση της Κύπρου εκτός ΕΕ και η πιθανή συνεργασία της Κύπρου με τρίτες χώρες όπως Η.Π.Α ή Ρωσία θα ερχόταν ενάντια στους στρατηγικούς στόχους της ΕΕ. Αυτή η παραδοχή μπορεί αφενός να λειτουργήσει ως μοχλός πίεσης για αύξηση της επιρροής της ΕΕ στην Κύπρο, διαμέσου του μνημονίου, αλλά μπορεί να λειτουργήσει, σε μικρότερο ίσως βαθμό, και ως μοχλός πίεσης της Κύπρου προς την ΕΕ στην προσπάθεια διαπραγμάτευσης μια ευρύτερης συνολικής διευθέτησης για το οικονομικό μέλλον της Κύπρου.

Αρκεί να σημειωθεί ότι μόνο το οικόπεδο 12 εκτιμάτε ότι έχει αποθέματα 7-8 τρις κυβικά πόδια που αποτελούν το 5% των συνολικών αποθεμάτων που έχει η ΕΕ σήμερα και ανέρχονται σε 4,8 τρις κυβικά μέτρα ή 140 τρις κυβικά πόδια[35], ενώ οι συνολικές εκτιμήσεις για την Κύπρο ανέρχονται στα 40 τρις κυβικά πόδια. Επίσης σύμφωνα με αναφορές στο διεθνή τύπο[36] τα αναμενόμενα κοιτάσματα φυσικού αερίου στην λεκάνη της Λεβαντίνης στην Ανατολική Μεσόγειο ανέρχονται σε 122 τρις κυβικά πόδια, σχεδόν ίσα με σημερινά αποθέματα της Ευρώπης, καθιστώντας την περιοχή το βασικότερο προμηθευτή φυσικού αερίου εντός ΕΕ.

---

[35] PwC (November 2011) – Cuprus hydrocarbon opportunities, pg. 6

[36] http://uk.reuters.com/article/2013/03/14/cyprus-natgas-exports-idUKL6N0C6AG520130314

Source: US Energy Information Administration δημοσιεύεται στην μελέτη της PwC

Πρόνοιες μνημονίου για την ενέργεια:

Η πρόσφατη συμφωνία για το μνημόνιο έχει αλλάξει σημαντικά το χαρακτήρα αξιοποίησης της ενέργειας.

Στο τελικό σχέδιο του Μνημονίου η ΕΕ, διαμέσου Τρόικας, ενισχύει την εποπτεία στο μέρος που αφορά τον στρατηγικό σχεδιασμό, την ανάπτυξη των υποδομών και την διαχείριση κοιτασμάτων υδρογονανθράκων.

Η αποτίμηση για τα βήματα που πρέπει να γίνουν και η εκτίμηση των προοπτικών ανάπτυξης του Φ.Α θα βασιστούν σε δεδομένα και μοντέλα ενός διεθνούς οργανισμού με ειδική αναφορά που προστέθηκε στο κείμενο μετά από επιμονή της ΕΕ[37]. Αυτό συνιστά μεταφορά του σχεδιασμού από την Κυπριακή Δημοκρατία σε ένα

---

[37] Memorandum of Understanding on Specific Economic Policy Conditionality (Μάρτιος 2013), σελ. 30: « […] the plan should take account of the current uncertainty over the actual size of domestic, offshore, commercially-viable, natural gas fields and possible changes in international gas prices and demand, and appropriate data should be firmly based on alternative world energy scenarios from an internationally-reputed organisation. The plan will be based on an appropriate level of technical assistance on technical aspects in this context.»

διεθνή οργανισμό με πρόσχημα την εμπειρογνωμοσύνη που διαθέτει ο οργανισμός για μια διεθνή στρατηγική, παρά το ότι εισάγεται προηγουμένως στο κείμενο αναφορά για το ότι η διαδικασία θα γίνει με ευθύνη της Κυπριακής Κυβέρνησης.

Εξ ου και πλέον ο στρατηγικός σχεδιασμός – υποδομές – τρόποι εκμετάλλευσης – διαχείριση – κατανομή εσόδων θα αποτελούν μέρος μια διαβούλευσης (consultation) με τους εταίρους του προγράμματος.

Λαμβανομένης υπόψη της εμμονής του ΔΝΤ για τη διεξαγωγή μελέτης σε ότι αφορά την ίδρυση και λειτουργία του Εθνικού Ταμείου Υδρογονανθράκων με αναφορές ότι πρέπει να ξεφύγουμε από το Νορβηγικό Μοντέλο, την έκθεση ECOFIN – IMF – Τρόικα και την επιστολή προς το Υπουργείο Οικονομικών με αναφορές στα πλεονεκτήματα κατασκευής αγωγού προς την Τουρκία για τη μεταφορά του Φ.Α στην Ευρώπη φαίνεται ότι οι νέες αναφορές παραπέμπουν στην εμπλοκή του ΔΝΤ με όλα τα αρνητικά συνεπακόλουθα.

Ενισχυτική στα πιο πάνω είναι η παρουσία στο κείμενο αναφορών για αυξημένο ρίσκο ανάπτυξης υποδομών για το Φ.Α. Αυτές οι αναφορές δημιουργούν εύλογες ανησυχίες για την ακύρωση υλοποίησης της πιο σημαντικής υποδομής σε σχέση με το Τερματικό Υγροποίησης, με το πρόσχημα της μη βιωσιμότητας. Η υλοποίηση του Τερματικού θα επιτρέψει την αυτόνομη αξιοποίηση των κοιτασμάτων και την μεταφορά του Φυσικού Αερίου στη παγκόσμια αγορά. Αντί αυτού, με πρόσχημα τους πολιτικούς και οικονομικούς κινδύνους, είναι ορατό το ενδεχόμενο να μην προχωρήσει το τερματικό και να προωθηθεί ο αγωγός προς την Τουρκία.

Συνολικά αυτό που μπορεί να εξαχθεί ως γενικό συμπέρασμα είναι η προσπάθεια να υποβληθεί προς την Κύπρο η αδυναμία διαχείρισης της ανάπτυξης και του σχεδιασμού για την ενέργεια. Επικαλούμενη τη παροχή τεχνογνωσίας από το διεθνή οργανισμό η Τρόικα επιδιώκει, εν μέσω αλληλοσυγκρουόμενων συμφερόντων, να ευθυγραμμίσει την ανάπτυξη του έργου με στρατηγικούς στόχους, για αγωγό διαμέσου Τουρκίας.

Αυτή η κατεύθυνση επιβεβαιώνεται και από τη στάση που τηρεί η Τρόικα σήμερα, όπου επιδιώκεται η καθυστέρηση υλοποίησης των υποδομών και η αξιοποίηση των κοιτασμάτων με ότι συνεπάγεται αυτό για την οικονομία της Κύπρου βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα.

Τα οικονομικά δεδομένα της εκμετάλλευσης είναι σημαντικά και συγκεκριμένα για την Κυπριακή Οικονομία και θα πρέπει, στα πλαίσια μιας όσο το δυνατό κυρίαρχης πορείας, να αντλήσει το μέγιστο όφελος. Στην μελέτη που κατατέθηκε στην Τρόικα από τις 8 Φεβρουαρίου αναλύονται όλα τα δεδομένα και οι προοπτικές του ενεργειακού τομέα. Καταδεικνύεται η σημασία των επενδύσεων στην Κυπριακή Οικονομία καθώς και το όφελος από τα μελλοντικά έσοδα από την εξαγωγή του Φυσικού Αερίου.

Συγκεκριμένα, σχετικά με το πρόγραμμα έρευνας και εξόρυξης την περίοδο 2013 – 2019 θα επενδυθεί €1,35 δις σε σεισμογραφικές έρευνες και γεωτρήσεις με υπολογιζόμενο όφελος για την οικονομία €270 εκ. και τη δημιουργία 120 θέσεων εργασίας σε όλη τη διάρκεια της περιόδου.

Για τον πρόγραμμα ανάπτυξης των υποδομών και εξόρυξης απαιτούνται μεγάλες επενδύσεις (θαλάσσιες πλατφόρμες, υποθαλάσσιοι αγωγοί) που με βάση την μελέτη θα αναμένεται να ξεκινήσει η υλοποίηση τους την περίοδο 2015 -2017. Η συνολική επένδυση θα ανέλθει στα €3 δις, για το οικόπεδο 12, με οφέλη πέραν του 10% - €300 εκ για την οικονομία. Για τα υπόλοιπα οικόπεδα, η ανάπτυξη θα γίνει την περίοδο 2017 – 2020 με το ποσό της επένδυσης να φθάνει τα €13,5 δις με αντίστοιχο όφελος 10% - €1,35 δις για την οικονομία. Ο αντίκτυπος στην αγορά εργασίας μεταφράζεται σε 350 νέες θέσεις εργασίας.

Όλες οι πιο πάνω επενδύσεις θα γίνουν από τις εταιρείες και με βάση τα συμβόλαια θα είναι επιστρεφόμενες δαπάνες από τα μελλοντικά έσοδα του Φυσικού Αερίου. Ως εκ τούτου δεν θα βαραίνουν τα κρατικά ταμεία και ως ένα βαθμό είναι εκτός των συνθηκών που θα επικρατούν στην Κυπριακή Οικονομία.

Οι μεγαλύτερες επενδύσεις αναμένεται να γίνουν για την κατασκευή του Τερματικού Σταθμού Υγροποίησης Φυσικού Αερίου. Με βάση το σχεδιασμό αρχικά θα επενδυθούν €7 δις με το όφελος για την οικονομία να ανέρχεται στα €250 εκ και τη δημιουργία 4000 θέσεων εργασίας την περίοδο κατασκευής. Επίσης θα υπάρξει δημιουργία 400 θέσεων εργασίας σε μόνιμη βάση.

Με βάση το σχεδιασμό από το 2020 μπορεί να ξεκινήσει η παραγωγή και η εξαγωγή υγροποιημένου Φυσικού Αερίου προς τις ευρωπαϊκές και ατλαντικές αγορές.

Εάν λάβουμε υπόψη τη διακύμανση των τιμών διεθνώς ακόμα και με ενδεχομένη προοπτική μείωσης της τιμής του Φυσικού Αερίου τα έσοδα από την εξαγωγή θα κυμανθούν €900 εκ το 2020 και σταδιακά θα ανέλθουν στα €5,3 δις το 2025 με επαναλαμβανόμενη ισχύ για τουλάχιστο 20 χρόνια.

Παράλληλα με την έλευση του Φυσικού Αερίου θα υπάρξει κάθετη μείωση στο κόστος παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος τουλάχιστον 50% από 15$ ανά mBTU που είναι το σημερινό κόστος ενέργειας σε 7$ ανά mBTU, με σαφή αντίκτυπο στην ανταγωνιστικότητα της οικονομίας.

Ταυτόχρονα η έλευση Φυσικού Αερίου θα προσελκύσει το ενδιαφέρον επενδυτών σε βιομηχανίες επεξεργασίας και εξαγωγής παράγωγων (Αμμωνία, μεθανόλη) αλλά και σε ενεργοβόρες βιομηχανίες (βιομηχανία αλουμινίου) που λόγω του μειωμένου κόστους παραγωγής θα είναι προς το συμφέρον τους η εγκατάσταση τους στην Κύπρο.

Ο πιο πάνω σχεδιασμός μπορεί να αποφέρει σημαντικά έσοδα για την Κυπριακή Δημοκρατία ιδιαίτερα σε συνθήκης αυξημένης ανταγωνιστικότητας διαμέσου ενός υποτιμημένου νομίσματος. Τόσο οι φθηνότερες εξαγωγές όσο και το χαμηλότερο εργατικό κόστος θα αποτελέσουν ισχυρά κίνητρα για την ανάπτυξη του κλάδου ενέργειας αφενός αλλά και αφετέρου για την ανάπτυξη παρεμφερών κλάδων και βιομηχανιών του δευτερογενούς τομέα.

Επίσης, η ενεργειακή αυτάρκεια μετά το 2020 θα συμβάλει δραστικά στην μείωση του κόστους εισαγωγής από το εξωτερικό και ταυτόχρονα θα δημιουργήσει σημαντικές τάσεις ανατίμησης του νομίσματος και των περιουσιών.

Συμπεράσματα

1. **Η Ενέργεια αποτελεί σημαντικό εργαλείο στο γεωπολιτικό σχεδιασμό της ΕΕ**
2. **Είναι αναγκαία η μείωση της εξάρτησης της Κύπρου από την Τρόικα ώστε ο σχεδιασμός που θα ακολουθηθεί να συμβαδίζει με τις επιδιώξεις της Κύπρου.**
3. **Οι νέες δεσμεύσεις που περιλαμβάνονται στο μνημόνιο αλλάζουν το σχεδιασμό που επιδίωξε να εφαρμόσει η Κυπριακή Δημοκρατία και**

επιδιώκουν την αποδυνάμωση της θέσης της ως προς την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων.

4. **Επειδή η ΕΕ θα επιδιώξει την μέγιστη δυνατή αξιοποίηση των κοινοτικών πηγών ενέργειας, η απομόνωση της Κύπρου εκτός ΕΕ μπορεί να συνεπάγεται υψηλό κόστος για την ΕΕ**
5. **Αυτό μπορεί να λειτουργήσει και ως μοχλός πίεσης για αύξηση της επιρροής της ΕΕ στην Κύπρο αλλά και ως μοχλός πίεσης της Κύπρου προς την ΕΕ στην προσπάθεια διαπραγμάτευσης ευρύτερης συνολικής διευθέτησης για το οικονομικό μέλλον της Κύπρου.**
6. **Η άμεση υλοποίηση του Τερματικού θα επιτρέψει την αυτόνομη αξιοποίηση των κοιτασμάτων και τη μεταφορά του Φυσικού Αερίου στην παγκόσμια αγορά.**
7. **Μια πορεία εκτός μνημονίου που θα περιλαμβάνει και το εργαλείο της υποτίμησης του νομίσματος θα επιτρέψει ευχέρεια στην υλοποίηση του συνολικού σχεδιασμού και μπορεί να συμβάλει στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας της βιομηχανίας ως προς τους ευρωπαίους εταίρους.**
8. **Η ασφάλεια του ενεργειακού σχεδιασμού θα πρέπει να εξασφαλιστεί σε κάθε περίπτωση με νέες συμμαχίες, ώστε να υλοποιηθεί ο συνολικός σχεδιασμός.**

7. Επίλογος

Η παρούσα μελέτη αποτελεί μια συνολική ανάλυση ως προς τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η χώρα στο επόμενο διάστημα. Σε καμία περίπτωση αποτελεί οδηγό εξόδου από το ευρώ, αφού μια τέτοια διαδικασία θα πρέπει να εμπλέκει το σύνολο της κρατικής μηχανής και να ακολουθήσει συντεταγμένη πορεία.

Η πολιτική ηγεσία θα πρέπει να θέσει το περίγραμμα μέσα στο οποίο θα εξεταστούν όλες οι δυνατότητες μια συντεταγμένης εξόδου από το ευρώ. Σε αυτή την προσπάθεια είναι σημαντικό να υπάρξει επιστημονική αρωγή σε ανώτατο επίπεδο για να διασφαλιστεί ο περιορισμός στο ελάχιστο του κόστους μετάβασης στο νέο νόμισμα.

Η επιτυχής υλοποίηση της πρότασης απαιτεί ενέργειες προς τρεις κατευθύνσεις

- επιχειρηματολογία σε επίπεδο ΕΕ για την ομαλότερη συντεταγμένη έξοδο και την επίλυση του συνόλου των τεχνικών και οικονομικών ζητημάτων που άπτονται τόσο των διαδικασιών νομισματικής πολιτικής αλλά και ζητημάτων που συνδέονται με το εκδοτικό προνόμιο

  Αν η Κύπρος επιθυμεί να ακολουθήσει πορεία εντός ΕΕ αλλά εκτός ευρώ θα πρέπει να βρει συμμάχους εντός ΕΕ που να την στηρίξουν στη συνταγματική διαδικασία που θα επιδιώξει να ακολουθήσει (χώρες του ευρωπαϊκού Νότου, Μ. Βρετανία). Επίσης θα πρέπει να βρει συμμάχους εκτός ΕΕ ώστε να μπορέσει να εξισορροπήσει απειλές για πιθανή έξοδο της από την ΕΕ.

- σύναψη διεθνών συνεργασιών και συμβάσεων για αντιμετωπιστούν οι επιπτώσεις από την εκτροπή εμπορίου
- επίλυση των τεχνικών ζητημάτων και καθορισμό των οικονομικών πολιτικών για τη μετάβαση σε νέο νόμισμα, όπως η προετοιμασία του τραπεζικού συστήματος, η εφαρμογή αντιπληθωριστικών πολιτικών, ο έλεγχος της απάτης, η διαδικασία έκδοσης νέου νομίσματος, η διαδικασία μετάβασης στο νέο νόμισμα αλλά η εφαρμογή της απαραίτητης οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής για αποτροπή των ιδιαίτερα επαχθών συνεπειών από την αρχική υποτίμηση του νομίσματος.

Είναι για αυτό που είναι απαραίτητη η κοινωνική συσπείρωση γύρω από ένα τέτοιο εγχείρημα, ώστε να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά οι δυσκολίες που θα προκύψουν και θα απαιτήσουν την αρωγή της κοινωνίας. Σε αυτό θα βοηθήσει η τοποθέτηση της επιλογής στη δημόσια σφαίρα ώστε να γίνει αποδεκτή μια τέτοια ιδέα από την ίδια την κοινωνία. Απαραίτητη προϋπόθεση για την κοινωνική συσπείρωση είναι η ύπαρξη ηγεσίας στο πολιτικό σύστημα που να μπορεί να ενώσει και να καθοδηγεί τις διάφορες κοινωνικές ομάδες.